

శాంతి దూతలు

రచయిత :

కొడవంటి బ్రహ్మాజీరావు, బి.ఏ., బి.ఇడి., ఎల్. ఎల్. బి.,

బాలసరస్వతి బుక్ డిపో..

ఎక్స్ క్యుకేషనల్ పబ్లిషర్స్,

కర్నూలు : : మద్రాసు - 1

కాపీరైటు]

[మొల : రూ. 1-0-0]

మొదటి కూర్పు 1954

రెండవ కూర్పు 1958

ముద్రణ :
జై హింద్ పబ్లికేషన్స్,
కర్నూలు.

విషయ సూచిక

1. మహాశ్మశాంధ	1
2. జేసురక్షకుడు	34
3. బుద్ధభగవానుడు	49

1. మ హా త్మ గాంధీ

యదా యదాహి ధర్మస్య గ్లాని ర్భవతి భారత,
అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహం॥
పరిత్రాణాయ సాధూనాం, వినాశాయచ దుష్కుతామ్,
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగేయుగే॥

అని శ్రీ కృష్ణ భగవానుడు లోకమున కభయ హస్త మిచ్చినట్లు లోకమంతయు నాశాసూయలచే నిండి క్రోధమోహములచే బీడింపబడు సమయమున వాని సరి కట్టి క్రోధమోహముల నున్మూలించి, నష్టధర్మమును సముద్ధరించి సాధుజనుల సంరక్షింప విరాట్పురుషుండైన పరమ శివుండు లీలామానుష విగ్రహుండై మహాత్ముడై యవతరించెను.

ఆర్యావర్తమైన భారతదేశము ధర్మక్షేత్రము. ధర్మ ప్రబోధమున కనుకూల ప్రదేశమగుటచే నిచ్చటనే తత్త్వ త్కాలములఁ బరమేశ్వరుడు లీలామానుష విగ్రహుడై శ్రీ రామకృష్ణాద్యనేకావతారములఁ దాల్చి జగత్కళ్యాణ సంధాయకుడై వెలసియుండెను. ఈ ప్రపంచమందంతటను పారిపణ్యనియంతృత్వము పెచ్చు పెరిగిపోయెను. సామ్రాజ్య తత్త్వ మాభీల కరాశవదనముతో వికటాట్టహాసముగాఁ బ్రళయ తాండవ మొనరించుచుండెను; వలసరాజ్యముల లోని వీడిత ప్రజలు దురంత చింతల దురస్థిలుచు నధమ

జీవితములఁ గాలక్షేపము సేయుచుండిరి ; పాశ్చాత్యప్రభుత్వ పరిపాలనలో భారతీయు లనిర్వచనీయమైన హేయావస్థ పాలైరి ; విశ్వర్య లోలుపులై న యాంగ్లేయు లధిక బలో పేతమారణాయధ దర్పాతిశయమున భారతదేశమును లోఁ బటచుకొని యనతికాలములోనే పీల్చి పిప్పిచేసి భారతీయుల దౌర్భాగ్యదామోదములుగా నొనరించివైచిరి. నీరక్తస్నాన విప్లవమార్గమున నేతద్దౌర్భాగ్యమును దొలంగించి సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము సంపాదించి ప్రపంచమున కంతకు నహింసా తత్త్వ రహస్యము నవధర్మమార్గ ముపదేశింప మరల విశ్వేశ్వరుఁడు మాయాబాలకుఁడై దయామయ మోహన రూపమునఁ బ్రభవించెను.

జన్మస్థానము పోర్బందరు ; తండ్రి కాబాగాంధీ సత్య ప్రియుఁడు, సాహస సంపన్నుఁడు, దయార్ద్రహృదయుఁడు ; తల్లి పుత్తలీబాయి దైవభక్తి పరాయణురాలు, సాధ్వీ. పోర్బందరునకు సుదామపుర మను నామాంతరమును గలదు. మోహన చందు గాంధీ తన శైశవమును పోరుబందరునందే కడపి, సప్తాబ్దులనాఁడు జనకునితోఁ గలసి రాజకోట కరిగెను. ద్వాదశ వర్షముల ప్రాయమున నున్నత పాఠశాలా ప్రవేశము గావించి విద్యాభ్యసన మొనరించెను. తన చిటుతతనమునుండియు నసత్య మనిన నేమో యెఱుంగని యీతని మృదుల హృదయమును 'శ్రావణ పితృ భక్తి', 'హరిశ్చంద్ర' నాటకములు రెండును బరవశ మొనరించి వైచినివి. ఒకనాఁడొక విద్యాపరీక్షాధికారి పాఠశాల విద్యా

విధానమును బరిక్షింప వచ్చి, యెదు పదములకు వర్ణక్రమము వ్రాయనిచ్చెను. అందొక మాటకు గాంధీ తప్పు వ్రాయ నుపాధ్యాయుడు ప్రక్కనున్న పిల్లవాని బల్లచూచి వ్రాయు మని కాలి జోడుచే సంజ చేసెను. కాని గాంధీ యంగుల కంగీకరింపఁ దాయెను. తదనంతర మాతని మాధ్యము నాతని గురువు నిందించెను గాని, గాంధీ మాత్రము కాపీ కొట్టుట కొప్పుకొనఁదాయెను.

అనాసక్తియొగ ప్రభావమున సత్యాన్వేషణ ధర్మ మార్గగామియై, సామాన్య మానవుడు పురుషోత్తమత్వ పాప్తి పొందఁగలఁడని విషయములఁ దవులువడిన ప్రపంచ మునకుఁ బ్రబోధించి సముద్ధరింప లోకసంగ్రహార్థము భువి నవతరించిన గాంధీ చిన్నతనమునుండియు నెల్ల చిన్న విష యములందును మహత్తర ప్రభావమును బ్రస్ఫుటింపఁజేసెను. గాంధీ యున్నత పాఠశాలలో విద్యాభ్యసనము చేయు కాల ములో తన యన్నగారి సహపాతి యగు నొక దుష్టునితో స్నేహ మొనరించి, స్నేహితుని దురభ్యాసములనుండి సముద్ధరింపఁ దలంచియుఁ దానె మాంసభక్షణ, వేశ్యాగృహ ప్రవేశము లను పాపకూపములఁ బడిపోనున్న సమయమున నాపతనమునుండి బయట పడి, దుస్సాంగత్య ఫలమును, నీశ్వరానుగ్రహ ప్రభావమును లోకమునకుఁ బ్రకటించెను. అంతటితో సంతృప్తి నొందక, భౌతికముగ దుష్కర్మ లొనరింప కున్నను, మనోమాలిన్యముచే మానవుడు నైతిక ముగాఁ బతితుఁడే యనియు, మనోవాక్యాయముల నిష్కల్మ

ఘండై యుండుటయే సంపూర్ణ మైన పారిశుధ్య మనియుఁ బ్రవచించెను.

విషయ లాంపట్వ మైహికాముష్మికములకు రెండింటి కిని గూడ మానవుని బాహ్యునిఁ గావించు నను విషయ మాతఁడు నిజజీవితమున ద్యోతిత మొనరించెను. తండ్రికి మరణదుగ్ధత ; భార్య గర్భవతి. ప్రతిదినము భోజనానంత రము గాంధీ తండ్రి పడములొత్తి తన శయన గృహమున కేగుచుండెడివాఁడు. రోగము ముదిరి ప్రమాదావస్థకు వచ్చెను. ఒకనాఁటి రాత్రి పదునొకండు గంటలకుఁ దండ్రి సేవ చేయుచున్న గాంధీకిఁ బినతండ్రి విశ్రాంతి నొసంగెను. గాంధీ తండ్రి పక్క వదలి తన గది చేరెను. నిద్రించుచున్న భార్య యంటరాని గర్భవతి యనియైనఁ దలంపక యామెను మేల్కొలిపెను. మోహంధుడై యాపవిత్రసమయము నప విత్ర మొనరింప నున్న యాతనిని సేవకుఁడు వచ్చి “నిన్ను గన్న తండ్రి యింక లే” డని హెచ్చరించెను. గాంధీశోకో ద్విగ్న మానసముతో వాపోయెను. ఆయొక్క క్షణకాలము పాశవప్రేమకు లోనుగాకుండినఁ దన్ను బ్రేమించి పెంచి పెద్ద చేసిన తన తండ్రినుండి యెడబాటా యవసాన సమయ మునఁ దనకు సంప్రాప్తించి యుండక పోవును గదా యని యాతఁడు దుఃఖించెను. కామిసీ కాంచనములు, విషయ లౌల్యము మానవుని ధర్మపథమ్మునుండి తప్పించి ముక్తి మార్గావరోధకములై నెగడును గదా యని యాతఁడు చింతించెను.

క్రీ. శ. 1887 లో గాంధీ తన పదునెనిమిదియవ సంవత్సరమున మెట్రిక్యులేషను పరీక్షలో నుత్తీర్ణుఁ డాయెను. భావనగరములో శ్యామలదాసు కాలేజీలో జేరెను గాని యా వాతావరణ మాతనికి సుముఖముగా నుండకపోవుట చేతఁ గొలఁది కాలములోనే కాలేజీ చదువు విరమించుకొని యిల్లు చేరెను. కుటుంబ సభలోఁ దర్జన భర్జనలైన పిమ్మట గాంధీ యింగ్లండునకు బారిష్టరీ చదువుటకు వెళ్ళిన బాగుగా నుండునని తేలినది. తనయుఁడు పాశ్చాత్య దేశాటనముచే భ్రష్టుఁ డగునేమోయని తల్లి పుత్తలీబాయి సంకోచించుచుండఁ గుటుంబమిత్రుఁడైన బేచార్లీ స్వామి గాంధీచే మధ్య స్త్రీపలలము లంటనని శపథముఁ జేయించి, తల్లి మనోవృద్ధుఁ డొలఁగించి యామెచే నొప్పించి ప్రయాణము నిశ్చయించెను.

గాంధీ లండనునివాస మొక పెద్ద యావిష్కరణ ప్రయోగము. దేశకాలాచారతత్వము, శాకాహారమహాత్వము, సాధుజీవనము, సత్యాన్వేషణము పరిశోధన సామగ్రిగా ననేక విషయముల నిజస్వరూపం బెఱుంగుచు విదిత సకల మతసార సంగ్రహుఁడై, పాపావరోధముల నధిగమించుచు 1891 లో లా పరీక్షలోఁ గృతార్థుఁడై పట్టభద్రుఁడాయెను.

గాంధీ భారతదేశములోఁ గాలుపెట్టి, బొంబాయిలో బల్లగట్టెను. అటు నెలలలో నాబల్ల రాజకోటకు మార్చుఁ బడెను. మఱి కొద్దికాలములో దాదా అబ్దుల్లా కంపెనీ తరుపున ఆఫ్రికా ప్రయాణము తటస్థించెను. నేలూలు చేరిన

తరువాత నొకనాడు డర్బను కోర్టుకు సేట్ అబ్దుల్లా, గాంధీని దీసికొని వెళ్లి యక్కడివారితోఁ బరిచయము గలిగించెను. కోర్టు హాలులో గాంధీ తనపాగా పగిడితో నబ్దుల్లా యొక్క లాయరు ప్రక్క నాసీనుడాయెను. మేజిస్ట్రేటు గాంధీవంక తదేకదీక్షగా దృష్టి సారించి, చివర కాపాగా తీసివేయుమని యాజ్ఞాపించెను. గాంధీ యా యవమానమును సహింపలేక కోర్టు విడిచి వెడలిపోయెను. పాగా విడిచి దొర టోపీ ధరించిన యీ యవమతి జరుగక పోవచ్చునని యూహించుచుండఁగా, అబ్దుల్లా, గాంధీతో నట్టి పని వీరుపురుషోచితము కాదనియు, నతఁడట్లు చేసినచో, బాగాలవారై న యితఁగ భారతీయుల వస్త్రధారణగౌరవ మనపాయముగా నుండఁ జాలదనియు, దొందరపడి మార్చుట మంచిది కాదనియు హితోపదేశము గావించెను. వెంటనే గాంధీ యీ విషయమును బ్రచురించి కోర్టులోఁ బాగా వేయుట యను తన స్వాతంత్ర్యము నరికట్టరాదని, తన హక్కును నిలబెట్టుకొను వాదము ప్రతికలఁగఁ బ్రకటించెను ; ఏదెట్లులై నను బాగా మాత్ర మాతఁ డాఫ్రికాలో నా పర్యాయ మున్నంత వఱకును దొలఁగించలేదు.

తెల్ల దొరలతో నిండియుండిన యా దక్షిణాఫ్రికా దేశమం దెక్కడఁ జూచినను జాతివైషమ్యమే ; భారతీయులనినఁ గూలివారని నిరసనయే. అట్టివాడు గాంధీని గూలి బాంధ్యరనిరి. మొదటి తరగతికిఁ గొన్ని చోట్ల టిక్కెట్లే యీయబడవు. లభించిన స్థలములలోనైనఁ బొమ్మని

నపుడు మూడవ తరగతి బండిలోనికి బోవలసినదే; అట్లు పోనని భీష్మించుకొని కూర్చున్న గాంధీ నొక తెల్ల పోలీసు వచ్చి మెడబట్టి నెట్టివేసెను. బండిలో మొదటి తరగతి టిక్కెటు విలిచియు, లోన దొరలతోఁ గూర్చుండఁ దగఁడని గాంధీని బయట బండితోలువాని ప్రక్కను, వాండ్రు సాదములుంచుకొను నికృష్ట స్థలమునందును గూర్చుండ నియోగించిరి. ఇట్టి యసందర్భపు సడవడిక యక్కడ సాధారణాచారమై యుండెను. కేవల ధనార్జనయే పరమావధిగా నటకు వేంచేసిన నానామత భారతీయులు నిట్టి యవజ్ఞ కలవాటు పడిపోయిరి. గాంధీ యాఫ్రికాలోఁ గాలుపెట్టిన పని యొకటి, యిప్పుడు కాళ్లకుఁ జుట్టుకొనిన పని మఱియొకటి—అచ్చట నున్న వర్ణవైషమ్య పోలాహలమునుండి వెట్టిబాగులైన భారతీయులను సంరక్షించుట.

సత్యాగ్రహభావము ప్రప్రథమమున దక్షిణాఫ్రికా లోనే మూర్తి ధరించినది. ప్రభుత్వపు దుర్ణయములను బ్రజలెదుర్కొనఁదగిన సాధన మదియని గాంధీ గ్రహించెను. సత్యాగ్రహ మెప్పుడును హింసా మార్గమున జరుగదు. మన ప్రతిస్పర్ధులపైఁ గ్రోధము వహింపరాదు. ప్రేమచేతనే శత్రుచేమూచయంబును జయించ నగు నని ప్రబోధించెను. అన్యాయము జరిగినయెడలఁ బిటికితమునఁ జేతకానివారి వలె నూరకుండుట పాపమనియు, ధర్మసంరక్షణార్థము ప్రాణత్యాగమున కైన సంసిద్ధమై యహింసా మార్గమునఁ బ్రతిఘటించి, సహాయ నిరాకరణాద్యాయుధముల విజయాలం

కృతులు కావలెననియు పొచ్చురించెను. స్వయముగా సత్యాగ్రహము నడపి కష్ట నిష్ఠురములకు నోర్చి తొట్టతుద కాశ్చికా భారతీయులకు విజయము చేకూర్చి, కష్టములఁ దొలఁగించి, యానంద సౌఖ్యములఁ బ్రసాదించెను. ఈ ప్రపంచములో నసురత్వము నాఁగఁజాలు మహాశక్తి దైవీశక్తియైన సత్యాగ్రహ మొకటే యనియు నయ్యది యీశ్వర వరప్రసాద మనియు నుద్ఘాటించెను. అట్టి సత్యాగ్రహమునకు బ్రహ్మచర్యము ప్రాతిపదిక. బ్రహ్మచర్యమున కింద్రియనిగ్రహ మత్యంత ప్రధానము. అందును జిహ్వనిరోధము ముఖ్యము. భోజనము స్వల్పముగను వాసనాద్రవ్య రహితముగను, నప క్యముగను నుండవలెను. స్వాదు ఫలాహారమైన మిన్న. ఉప వాసదీక్ష సాహాయ్యకారి. త్రికరణ శుద్ధిగా సకల విషయ వాంఛల నరికట్టిన సదాచారియైన బ్రహ్మచారికి నజేయం బేదియు లేదని ప్రబోధించెను.

బోయరు యుద్ధానంతరము గాంధీ గృహోన్ముఖుఁ డాయెను. దక్షిణాశ్చికాలోని భారతీయులందఱును దమ కచ్చోట నెప్పుడవసరమైన నప్పు డరుదెంచి సాయపడెదనని యామహాత్మునిచే నభయ హస్తము వడసి, విడువలేక విడువ లేక విడుచుట కంగీకరించిరి. వా రా గాంధీని దమ ప్రేమా మృత ధారలలోఁ దడిపివేసిరి. నానా సూన కనత్కనక రత్నాంచిత భూషలను గాన్కలుగాఁ దెచ్చి సమర్పించిరి. అమూల్యంబైన యొక సువర్ణ రత్నహారమును గస్తూరిశాకు సమర్పించిరి. ఆ రాత్రి గాంధీ కంటికిఁ గూర్చు రా లేడు. తన

సంతానమునకును, వారి ద్వారా సర్వప్రపంచమునకును మానవసేవయే మాధనసేవ యనియు, సేవకు సేవయే ప్రతి ఫలంబనియుఁ బ్రకటింపవలసియుండ నాయాభరణముల నెల్లు గ్రహించుట! భార్యయుఁ, బిల్లలును మహాత్ముని యపార కృపారసామృత వృష్టిచేఁ గాంచన వ్యామోహ మూర్ఛ నుండి తేరి ప్రజాసేవకుఁడు విలువగల బహుకృతుల స్వీక రింపఁ గూడదను విజ్ఞాన సూత్రమునందలి యర్థమును బరి పూర్ణముగా గ్రహించిరి. ఆ ధనమంతయు నచ్చటి భారత ప్రజాసేవము సాహాయ్యార్థ ముపకరించుటకు ట్రస్టీల కప్పగింపఁ బడెను.

గాంధీజీ దక్షిణాఫ్రికా విడిచి భారతదేశము చేరెను. పర పరిపాలన దౌర్భాగ్యమున దేశమంతయుఁ గ్రుంగి కృశించి పోయిన రోజులవి. ఆకలి మంటచే నటమటలాడు పిల్లలఁ గాంచి బాధపడు తండ్రివలె 'బాపూజీ' భారతీయుల దుస్థితికి దుఃఖిలైనను. నిత్య సూతనమైన పురాణ మార్గమున శత్రు సందోహమును జయించి దాస్యశృంఖలలఁ ద్రెంచుకొని స్వతంత్రు లగుటకుఁ బ్రజల కవకాశము గల్పింప నెంచియే తదాహవ విజయ సంసిద్ధికై శాంతి సైనిక వీరశిక్షణార్థ మొక యాశ్రమము స్థాపింపఁ దలంచెను. గుజరాతునకు ముఖ్య పట్టణమైన యహమ్మదాబాదు నగరమునకు రెండు మైళ్ల దూరములోఁ బరిసరప్రాంతములలోని పాంథ జనము లకు స్వాదు జలము లొసంగి శ్రమ నివారించుచు నబర్మతీ స్రవంతి ప్రవహించుచుండును. మున్ను దగ్గిచి లోకోపకా

రార్థము నిజదేహమును మహాత్మాగ మొనర్చిన పుణ్యస్థలమది. అట్టి పరమ పవిత్ర ప్రదేశమున సత్యాగ్రహశ్రమము ప్రప్రథమమున గాంధీజీ నెలకొల్పెను. ఆశ్రమజీవిత పరమావధి పరమసత్యమునం దనంత భక్తి విశ్వాసములు కలిగి యుండుటయే; ఆశ్రమ నిత్యకర్మ సత్యాన్వేషణమే. సబర్కసీ ఆశ్రమ నియమావళిలో వినమ్రత విషయము ప్రత్యేకము చెప్పబడియుండలేదని సుహృదయు లెవరో సూచింపఁగా గాంధీజీ నేను నమ్రత కలిగియుండునని ప్రత్యేక శపథము గైకొనుట యావశ్యకమైన నది నమ్రత కాదనియు, నమ్రత యనఁగా నహంకార ముడచుకొనుటయే యనియు, నదియే మోక్ష మనఁబడుననియు, నమ్రతారహితమైన సేవ స్వార్థపరత్వమును, నహంభావమును సూచించుననియు, వినయము స్వతస్సిద్ధమైన నిర్దాంభిక సేవాభిలాషచే లభించుననియును బ్రబోధించెను. ఆశ్రమములో హరిజన కుటుంబము కూడ నుండెడిది. అందఱును గలిసి పని చేయవలెను; న్యూనతాధిక్యములు, గౌరవాగౌరవములు ననునవి పని పట్ల లేవు. మఱుఁగు దొడ్డి శుభ్రపటచుటయును వారే చేసికొనవలయు. అందఱును గలిసి యేక పంక్తినే భుజించెదరు. జాతి మత వర్ణభేదము లా సార్వజనీన కుటుంబమున నసదు. కొంత కాలమున కా జాతీయ వీరసైనిక శిక్షణాలయము కారణాంతరమున వార్ధాకు మార్చబడెను.

స్వాతంత్ర్య సమర సన్నాహములో చంపారన్ మొదలైన సత్యాగ్రహములు వివిధ సోపానములు. చంపా

రణ్యము జనక మహారాజు రాజ్యములోని ప్రదేశము, ఆనాఁడని నానావిధ రసాల విటపి వనములతోడను, నీలిమందు చెల్లతోడను నిండి యుండెడిది. ప్రభుత్వమువారి పరిపాలన నిబంధనల దౌర్జన్యము వలన నచ్చటి ప్రతికర్షకుఁడును వీత హర్షఁడై త్రొవ్వినాత్రము తప్పనిసరిగా నీలిమందు పండించి తీరవలయును. ఈ 'తీన్ కరియా' పద్ధతి తొలగింప వలెనని గాంధీజీ నిశ్చయించుకొనెను. లాకోర్టులలో నీ బీద రైతులకు న్యాయము తొరకడనియును. సత్యాగ్రహ సమరమే దానికి సరియైన మందనియు నచ్చజెప్పి బీహారు న్యాయ వాది సహోదగ సాహాయ్య మర్థించి రైతువర్గపుఁ గడగండ్ల సంపుటికరింపఁ దలంచి ముందుగా భూస్వాముల సమాధాన మొఱుగఁ దలంచి కమిషనరునకు గలసి మాట్లాడుట కవకాశ మీయవలసినదని కోరుచు గాంధీజీ వ్రాసెను. సంఘ కార్యదర్శి గాంధీజీ ననవసర ప్రసంగమని తూలనాడెను. కమిషనరు వెంటనే 'తిరహూత్' విడిచి వెళ్లుమని యుపదేశ వాక్యముల జడిపించెను. చంపారన్ జిల్లాకు మోతిహార్ది ప్రధాన పట్టణము. అట కైదు మైళ్ళ దూరములో నున్న యొక గ్రామములోని సేద్యకాఁ డొకఁడు పంటదాడుల యల దడికిఁ బాలాయెనన్న వార్త గాంధీజీ చెవులఁ బడెను. వెంటనే గాంధీజీ సహచరులతో నచ్చటికిఁ బ్రయాణించెను. మధ్యమార్గమునఁ బోలీసు సూపరింటెండెంటు వద్దనుండి యొక వార్తాపాదుఁ డొక తాళిదు పట్టుకొని వచ్చి గాంధీజీని గలసికొని దాని నందించెను. తక్షణము చంపారణ్యము

విడిచి పోవలెనని యందుండెను. నోటీసు నందుకొని, తా నందుకుఁ దూరము కాలేదనియు, దాను గావింపఁబోవు కర్మక నుస్థితి కారణ విచారణ పూర్తి కాకుండఁ దా నచ్చోటు విడిచి చన ననియు నిష్కర్షగా వ్రాసి పంప. గాంధీజీ మరు నాడు కోర్టులో నాజ్ఞాతిస్మృతికై విచారింపఁబడును గావునఁ దప్పక రావలెనని ప్రభుత్వ మాజ్ఞాపించెను. ఈ వార్త దవానలంబు చందమున సతిత్వంతముగా సర్వత్ర వ్యాపించెను. మరునాడు గాంధీజీ న్యాయస్థానము చేరు టకు మార్గము లభింపనంతగాఁ బ్రజ లనంతముగా గుమి కూడిరి. ఇసుక వేసిన కాలనట్లుండెను. గాంధీజీ కేవలము సత్యాగ్రహ దీక్షితుండే గాని తమ్మవమానపఱుప నిచ్చించు వాడు కాఁడని యెఱింగిన కలెక్టరు, మేజిస్ట్రేటు, పోలీసు సూపరింటెండెంట్లు మిత్రత్వమునే ప్రకటించిరి. అచ్చటి కరు దెంచిన ప్రజానీకమునకుఁ బ్రభుత్వమనినను, బ్రభుత్వోద్యోగు లనినను భయము లేకుండఁ బోయెను. నిర్భయులైన ప్రజ లను రక్షకభటు లాఁగలేక శ్రమపడు సమయమున గాంధీజీ ప్రేమపూరితములైన తన యనునయంపు మాటల వారిని సమాధాన పఱిచెను. గాంధీ మహాత్ముని నవధర్మ ప్రబోధ ప్రభావ మందఱకు నవగత మాయెను. కేసు విచారణకు గడువుపెట్టఁ దలంచుకొనిన మేజిస్ట్రేటు నేర మొప్పుకొను చున్న గాంధీజీ చర్యచూచి చకితుడాయెను. కర్మక వర్గపక్ష మున వారి దుస్థితి కారణము లారసివారి కపవర్గ మార్గము జోధింపవచ్చిన తన్ను ప్రభుత్వ మన్యధాతలఁచి దోషిగా

భావించె ననియు, భూతదయ దక్క నన్యదుశ్చింత తన మనస్సున లేదనియు, లౌకిక ప్రభుత్వ పరిపాలనానియమ ముల కతీతమైన పారలౌకిక ధర్మావలంబిత మనస్సాక్షిగాఁ దా నొనరింపఁ బూనిన కార్యము నసంపూర్ణముగ విడిచి పెట్ట నీయదనియు గాంధీజీ యుపన్యసింప మేజప్టే టితికర్త వ్యతా మూఁఁడై, తీర్పునకు వాయిదావేసెను. చివరకు రాష్ట్రాధిపతి యాజ్ఞపై గాంధీజీపై నారోపింపఁబడిన నేరము విచారింపఁబడకయే రద్దు చేయఁబడెను. అంతయే కాక గాంధీజీ చేయఁదలచిన విచారణ కవకాశము గల్పింపఁ బడెను. విచారణ స్వల్పకాలములోఁ బూర్తి యగునది కాదు. గాంధీజీ యాగ్రామప్రజల దుస్థితి కెంతయు వగచి, తద్దురవస్థానివారణమునకై నిర్మాణ కార్యక్రమ మమలులోఁ బెట్టించెను. సేవాదళ దత్తవైద్య విద్యాసాహాయ్యముచే నచ్చోటి కార్మిక జన హృదయము లాకర్షింపఁబడెను. ఇంతలోవిచారణ నిమిత్త మొక సంఘ మేర్పఱుపఁబడుటయు, నా సంఘము విచారణానంతరము దోషము భూస్వాముల దనియును, రైతుల కన్యాయముగా వసూలు చేయఁబడిన సొమ్ము వాపసు చేయబడవలె ననియును, 'తీన్ కతియా' పద్ధతి నిర్మూలింపఁ బడవలెననియు నేకగ్రీవముగా నభిప్రాయ మొసఁగి పంటదారుల దుర్లయము లంత మొందించి, రైతు వర్గము నీలిమందు మచ్చ గడిగి వైచెను.

ఈ సత్యాగ్రహ సాధనమే స్వరాజ్య సంపాదనము గావించిన తరుగు లేని బ్రహ్మాస్త్రము. ఖేడా సత్యా

గ్రహము, ఖలాఫత్ సత్వాగ్రహముల యనంతరము రౌలత్ శాసనము సందర్భమున నొక సత్వాగ్రహ సంఘము స్థాపింపఁబడెను. ఏప్రిల్ 6-వ తేదీని యావద్భారత దేశమునందును శాంతియుతమైన హఠాత్తాళములు జరుపఁబడెను. వివిధ స్థలములలోఁ బ్రజల సంఖ్యాకులు పవాసములతోఁ బ్రార్థనలు సలిపిరి. దేశమందంతటను నూతన శాసనమునందు తమ యుదాసీనత వెల్లుగఁ బ్రకటించిన ప్రజలను గాంచి పరప్రభుత్వ మురుక్రోధాపహృత వివేకమై కాల్పులకుఁ గడంగెను. అసహాయులైన యమాయక ప్రజలను శతఘ్నులచే భస్మీభూతులఁ జేసిరి. అమృతసరస్సు లోని జలియన్వాలాబాగ్ లో నిరాయుధులైన శాంత మూర్తులైన చేరియున్న నాల్గు వందల మంది ప్రజల నాతోటకుఁ గల యొకే యొక ద్వారమును మూయించి, డయ్యరు ప్రభువు తుపాకులతోఁ గాల్పించి చంపించెను. మఱి వేయికి పైఁబడి దిట్టమైన దెబ్బలు తినిరి. ప్రభుత్వవ్యాఘ్రము దారుణ లోహ నఖభీకర హస్తమును విప్పి చెలరేఁగెను. ప్రాకుడు చట్టములు, కొరడా దెబ్బలు, మానభంగములు, మఱవరాని యాసుర పరిపాలనము ప్రజలను బీభత్సపఱచి వేసెను. ఈ ప్రభుత్వ చర్యయే 1920 ఆగష్టులో రూపొందిన శాంతియుత సహాయ నిరాకరణోద్యమమునకు బీజమాయెను.

నాటినుండి 1930 వఱకు గాంధీజీ దేశమును నిర్మాణ కార్యక్రమములోఁ గొంత శిక్షితముఁ గావించెను. దేశపరిసితుల నారసి, రాజకీయ స్వాతంత్ర్య మెంతవఱకుఁ

బ్రసాదింపవలయు నను విషయ నిర్ణయమున కాంగ్లపార్లమెంటు 'సైమన్ కమిషను'ను బంపిరి. అందఱును దెల్లదొరలే కాని, భారతీయుఁ డొకఁడును లేడు. అట్టిది మన కెట్లుపకరించును? సైమన్ కమిషను బహిష్కరింపఁ బడెను. గాంధీజీ యాజమాన్యమున శాసనోల్లంఘనము నకు దేశము సంసిద్ధ మాయెను. గాంధీజీ ఉప్పు సత్యాగ్రహ మంత్ర ముచ్చరించెను. దేశమంతయు నామంత్రముచే మాటు మ్రోఁగెను. నాటి వైస్రాయి కొక లేఖ లిఖించి యాతఁడు శాంతిసమరమునకు సన్నద్ధుఁ డాయెను. దేశ స్వాతంత్ర్యార్థము దండెత్తిన భారత సేనకు సేనాని మహాత్ముడు ; ఆయుధము శాంతియుతమైన శాసనోల్లంఘన మను కఱకుటమ్మును వెదజమ్ము సత్యాగ్రహ మను విల్లు ; దాని గుణము నవధర్మమైన విశ్వప్రేమ. గాంధీ మహాత్ముడు 'సబర్మతీ' ఆశ్రమము వదలి రెండు వందల మైళ్ళ దూరములో నున్న 'దండి'కిఁ బ్రయాణ మాయెను. సకాలమున గమ్యస్థానముఁ జేరి నిర్ణీత సమయమున గుప్పెడుపును బ్రభుత్వ లవణకేదారములనుండి గ్రహించి శాసనోల్లంఘన మొనరించెను. అదే సమయమున యావద్భారతమున శత కోటి ప్రదేశములలో నుప్పు సత్యాగ్రహము సాగెను. ఒక నెల దినము లా మహాత్ముని దిక్కు ప్రభుత్వము చూడ సాహసింప లేదు. ప్రభుత్వమువారి లై సెన్సుపై గీయబడు తాటిచెట్లను నఱకు కల్లు సత్యాగ్రహ ముప్పు సత్యాగ్రహ మునకుఁదోడాయెను. పెషావరు, చెన్నపట్టణములలోఁదూపాకి

కాల్పులు జరిగెను. రత్నగిరి, పాట్నా, కలకత్తా మొదలగు నగరములలోఁ బోలీసులు చెప్పరాని యమానుష కృత్యములఁ జేసిరి. గాంధీజీని బ్రభుత్వము వారు కారాగార బంధితునిఁ గావించిరి. 'దర్శన' సత్యాగ్రహమున శాంతి నై నికులు మన దేశ చరిత్రములో నమూల్యమైన నిజరక్తాక్షరముల నవ్యకావ్యరీతు లుపచరించిరి. స్మారకము తప్పి పడిపోవు వఱకును నిర్దాక్షిణ్యముగాఁ జావఁగొట్టిన లాతీ దెబ్బలఁ జూచి విదేశీయులే నిశ్చేష్టులైరి. చివరకు ప్రభుత్వము చేయునది లేక, లండనులో 'రాండు టేబిల్ సమావేశ' మను మిషచే గాంధీజీని విడుదల చేసి, కాంగ్రెసుతో రాజీకి రావలసి వచ్చెను. 'గాంధీ-ఇర్విన్' ఒడంబడిక భారత దేశమునకు రాజకీయ స్వాతంత్ర్యమును గొని రాకున్నను, కాంగ్రెసునకు, మహాత్ముని నవధర్మమునకు నద్వితీయ నైతిక విజయ లాంఛనముగాఁ బ్రకాశించెను.

మహాత్మునికి భారత దేశ దాస్యవిముక్తి సంపాదనమే జీవితములోని ప్రధాన విషయము గాదు. ప్రపంచములో నష్టమైన ధర్మము నుద్ధరించి సత్యాన్వేషణము ప్రపంచమునకు బోధించి, యోగము, నిత్యము, నద్వితీయము నైన పర సత్య మెఱుంగు మార్గము నవధర్మ మార్గ మొక్కటియే యని ప్రబోధించుట కవతరించిన యా యోగీశ్వరేశ్వరుఁడెల్ల చిన్న విషయములలో నిజప్రతిపాదిత నవధర్మానుగుణములైన సాధన సంపత్తి నే సేకరించి ప్రకటించెను. అట్టి విజయ సాధనములలో బ్రహ్మత్వము సత్యాగ్రహము, ఇది

యమోఘము. సత్యాహింసలను మ్రానుగాఁ గలిగిన మహా
వటవృక్ష మయ్యది. దాని యసంఖ్యాకములైన శాఖలలో
శాసనోల్లంఘన మొక్కటి. దాని ప్రభావము నాసహస్ర
ఘణంకృతుఁడైన యాదిశేషుఁడును వర్ణింపఁజాలఁడు. సత్యా
గ్రహబాణమును బ్రయోగించు వీరధ్వని సమస్త కష్టముల
కోర్చి స్వార్థము నిరసించి పరుల యుత్కృష్టాభివృద్ధికిఁ బ్రాణ
త్యాగమైనఁ జేయ సంసిద్ధుఁడై యుండును. అట్టివానికెన్నఁడు
నపజయ మన్న మాట గొలుగదు. శాంతముతో నచ్చఁ
జెప్పియో, ప్రేమచే హృదయమును మార్చియో ఆత్మశిక్ష
ణము, ఆత్మనిగ్రహము, ఆత్మ శౌచము మున్నగువానివలన
లభించిన యద్వితీయానంతాత్మశక్తిచే నతఁడు శత్రులోక
మును మిత్రులుగా మార్చివేయును. ఇది మహాత్ముని నవ
ధర్మసిద్ధాంతములోని సత్యాగ్రహ సాధన రహస్యము. ఈ
సత్యాగ్రహ సాధనము నపూర్వ మహోద్యమమున నుపయో
గించు సమయ మాసన్న మాయెను. రెండవ ప్రపంచ
యుద్ధము ప్రారంభ మాయెను. పాశ్చాత్య రాజకీయ చరి
త్రను బరిశీలించిన నెవరికి వారు సామ్రాజ్య సంపాదనో
ద్యోగ సంరంభులై పరరాజ్యకలశనోద్ధతి నపజయభీతి
నధికార సామ్య సిద్ధాంతము ప్రతిపాదించుట సువ్యక్త
మగును. ప్రతి ప్రభుత్వము తా మతిధర్మపరులైనట్లును,
దమ ప్రతిస్పర్ధి ధర్మబాహ్యుఁ డనియు, నియంత యనియు.
నాసుర ప్రభువనియుఁ బ్రగల్భము లాడుట యాచారము.
హిట్లరు యుద్ధము ప్రారంభించినంతనే ప్రపంచ ప్రభుత్వము

లిరుపక్ష ములుగాఁ జీలిపోయెను. వారందఱు ఘాసిస్టులు, నాజీలు నఁట! వీరు ప్రపంచశాంతిఁ గాంక్షించు మిత్రమండలి యఁట! ప్రపంచ జనసంఖ్యలో నైదవ వంతుగాఁ బరఁగు సుమారు మూడు వందల యేబది మిలియనుల భారతీయులను బానిసలుగాఁ దమ యినుప మడమలతోఁ ద్రొక్కిపెట్టిన బ్రిటిష్ ప్రభుత్వము మిత్రమండలిలోని ముఖ్యసభ్యుడు గాకపోయిన మతెవ్వరగుదురు! ఇన్ని సంవత్సరములనుండి స్వాతంత్ర్య సమర మొనర్చుచున్నను భారతీయులఁ దృణీకరించిన ప్రభుత్వము నిజ సమర సన్నాహములోఁ బాల్గొన లేదని ప్రతి స్వతంత్ర పిపాసువును గారాగారబద్ధునిఁ జేసి, లాతీదెబ్బలు కొట్టి, దేశము నిర్వీర్యముఁ గావింపఁ బ్రయత్నించెను. ఈ సమయమున మహాత్ముడు వ్యక్తిగత సత్యాగ్రహమును మాత్రమే ప్రతిపాదించెను. శత్రువులు క్లిష్ట పరిస్థితిలో నుండు సమయమున, వారిని జయించు కాంతితో, నా సమయమును బురస్కరించుకొని చెలరేగుట యుదార పురుష లక్షణము కాదనియు, భారత భూమి నట్టి యధర్మ మసంభవ మనియు, నీ ప్రపంచ యుద్ధము వ్యక్తిగత లాభాపేక్షపై నాధారపడి యున్నదే కాని పీడిత ప్రజానీకమునకు శాంతి సౌఖ్యముల నొసంగు నది కాదనియు, దానితోఁ దమ కేమాత్రమును సంబంధము లేదనియు నుద్ఘాటించెను. వ్యక్తిగత సత్యాగ్రహము బధిర శంఖా రావమాయెను. క్రిపు రాయబారమును నిర్లక్ష్య మాయెను. యుద్ధము ముదురుచుండెను. ఇంక వేచియుండుట

మూర్ఖత్వమని నిర్ధారణ మాయెను. ఆగష్టు సత్యాగ్రహము ప్రారంభింపఁబడెను. నాయకు లందఱును బంధితులైరి. ప్రజలలో రేకెత్తిన రాజకీయ చైతన్యము, స్వాతంత్ర్య పిపాస గట్లు తెగి నెల్లివిరిసెను. ప్రపంచయుద్ధము ముగిసి ఇంగ్లాండులో లేబరు ప్రభుత్వము 'అట్లీ' నాయకత్వమునఁ బదవిలోనికి వచ్చెను. బ్రిటీష్ వారికి వివేకోదయ మాయెను. భారత దేశమునకు స్వాతంత్ర్యము లభించెను.

మహాత్ముని జీవితమును మూడు ముఖ్య దశలుగా విభజింప వచ్చును. పుట్టిన దాది దక్షిణాఫ్రికానుండి తిరిగి భారత దేశమున కరుదెంచు పర్యంత మొకటి; ఇది సాధన దశ. భారత దేశమునకు స్వాతంత్ర్యము సంపాదించునంత వఱకు రెండవది. ఈసమయమున ముఖ్యముగా మన దేశమునకును, దద్వారా ప్రపంచమునకును సత్యాగ్రహ మమోఘైకైక సాధనముగాఁ బరిణమించినది, చివరది నవ కాళీ, కలకత్తా, ఢిల్లీల పర్యటన మూలమున నిజ నవధర్మ పీఠాప బిందువులను విశ్వ సౌభ్రాత్ర ప్రాదుర్భావమునకై లోకమందంతట వెదజల్లిన కాలము. ఈ భారతపిత, జగ జ్యోతి, యవతార పురుషుడు లోకసంగ్రహార్థము మాయా మానుష రూపము ధరించి గావించిన చర్య లనన్య సామాన్యములు; ప్రబోధించిన మార్గములు వేదోక్త ముక్తి పథములు; జీవిత సంఘటన లానందామృత బిందువులఁ జిందు భారతీయ సనాతన సామ్రాజ్య నిధానములు.

మహాత్ముని ప్రవచనములు విగమనదృశ్యములు. వేదోపనిషత్ప్రతిపాదకమైన సనాతన హిందూ మతము సర్వోత్కృష్టమైనదనియు, దాను వేదములనినను, నుపనిషత్తులనినను, బురాణములనినను, అవతారములనినను, విశ్వాసము కలవాడ ననియు, వర్ణాశ్రమ ధర్మము వైదికంబే యనియు గోపూజ సర్వశ్రేయస్కరంబనియు, సగుణోపాసనమునందు దోషము లేదనియుఁ జెప్పి యాతఁడు గీతయే తన జీవిత రహస్యమని ప్రకటించెను. ఒకప్పుడు మహాత్ముఁడు, రవీంద్ర కవీంద్రుఁడు ‘ఫిష’ రను నమెరికా దేశపు మతగురువును గలసి ప్రసంగించు సందర్భమున విగ్రహారాధన విషయము ప్రసక్తము కాఁగా మహాత్ముఁడు హరిజన దుస్థితిని దలంచి యుత్తేజిత హృదయముతో ఆ చెట్టు నీడను జేగురు పూసిన యాశిలావిగ్రహమే తిండి లేక మలమల మాడు మాలవాని భగవంతుఁడు కదా! వానికిని, ననంతుఁడు, నాద్యుఁడు, నిర్గుణుఁడు నైన యా పరమాత్మకును మధ్యఁ గల యేకైక సంబంధము త్రుంపివేయఁ బ్రయత్నించుట యసందర్భ’మని వచించెను, గురుదేవుఁడు జ్ఞానయోగి; విగ్రహారాధన జూనిన సహింపడు. ఆ వాదము నతఁ డతినిశితముగా ఖండించెను. ‘దేశములోని నానా విగ్రహముల నా మహాజలనిధి గర్భమునఁ బడవేసి యావద్భారతమును బవిత్ర మొనరింప వలె’ నని చెప్పెను. ఒక నిమిషము గంభీర నిశ్శబ్దము; పిమ్మట నతి ప్రశాంతము, నతి గంభీరము నైన హృదయ నిర్గత వాక్కులతో మహాత్ముఁడు ‘పంగువునకు

నడక నేర్పనిదే చంకలో నున్న కట్ట చూడఁబెటుకుట యధర్మము. ముందుగా వాని కది నేర్పు బాధ్యత మన యందున్నదని హెచ్చరించెను. హిందూ మతసార 'మహింసా పరమో ధర్మ' యని గావించు సత్యాన్వేషణమే యని చెప్పెను. అట్టి నిరపధిక సత్యాన్వేషణము నేడు కృశించి, చైతన్య రహితమై క్షీణించి యుండుటకు మన మనోభౌతికదుర్బలత్వమే కారణమనియు, సచిరకాలములో నా దౌర్బల్య మధిగమింపఁ బడిన వెంటనే హిందూమత మఘోరవృతతితో సర్వప్రపంచమును సమ్మోహన మొనరించివైచుననియుఁ బ్రకటించెను.

'మానవుఁడు తన నిత్యజీవితములో యమనియ మముల రెంటిని మఱవరాని ముఖ్య విధులుగా గ్రహింప వలెను. సత్యాన్వేషణము యొక్క యారముగ్గిన ఫలమే అహింస. అహింసయే సత్యహృదయము, అహింసాప్రాప్తికి బ్రహ్మచర్యము, అస్తేయము, అపరిగ్రహము ననునవి ముఖ్య సాధనములు. అహింసయే మోక్షము; మోక్షమనఁగా సత్యము నెఱుంగుట. గీత హింసాభయములనుండి పైకిఁ దీసి మానవునకు మోక్షమిప్పించు నుత్తమ గ్రంథరాజము. హృదయమునందు జనించు కార్పణ్యదోషమును దొలఁగించి, చిత్తశుద్ధి గలిగించి, ఆత్మశక్తి నొసంగు మంత్రమే గీత. గీతయందు శ్రద్ధా భక్తులు కలిగినవాఁడు హిందూ మహమ్మదీయ భేదభావము విసర్జించి ద్వంద్వాతీతుడై పరఁగును కాని తోడి మానవుల ద్వేషింపఁజాలఁడు. విశ్వప్రేమయే పరమా

వధిగాఁ గల కర్మఫల సన్యాసమే, అనాసక్తి యోగమే గీతా రహస్యము' అని మహాత్ముఁడు గీతా ప్రబోధము గావించెను. మహాత్ముని ప్రబోధ మహావాక్యములతో దొరలని మానవ సంబంధ విషయమే లేదు. హిందూ మతొత్కృష్ట చర్యలో నతఁడు వర్ణాశ్రమ ధర్మ ప్రాశస్త్యమును సహేతుకముగాఁ బ్రతిపాదించెను. వర్ణాశ్రమ ధర్మము నిరహంకారతను సూచించును. వంశ పారంపర్యముగా వచ్చు కుల వృత్తినే జీవనోపాధిగా గ్రహించి, నైతిక పథము విసర్జింపక మనుటయే వర్ణాశ్రమధర్మ మనియు, భగవంతుని సమస్త సృష్టిని మానవుఁ డొక్కడే తన సృష్టికర్త నెఱుంగఁ దలంపు కలిగి ప్రవర్తించు వాఁడనియు, నీ వర్ణాశ్రమ ధర్మ మార్గము ప్రాపంచిక సౌఖ్యములనుండి విముఖత్వము కలిగించి పరమేశ్వరు నెఱింగెడు విజ్ఞానముఁ బ్రసాదించుననియుఁ జెప్పెను. నేటికాలపు టజ్జులు కొందఱీ మర్మమెఱుంగక వర్ణాశ్రమమనిన నాధునిక కులతత్వమేయని యర్థము చెప్పు కొనుచు సనాతన హిందూమతమును దూషించెదరనియు, నది సరికాదనియు దిద్దిచెప్పెను. ఆర్షప్రోక్తమైన చాతుర్వర్ణ్యప్రాశస్త్యము నుగ్గడించుచు, నది 'న్యాయ' మహాశయుని విశ్వాకర్షణ సిద్ధాంతమువలెఁ బ్రతిపాదితముకాక పూర్వమునుండియు ననాదిగా వచ్చుచుండిన మహత్తర ధర్మమనియు. నది హిందూ కైస్తవ మహమ్మదీయాది నానామతస్థులకు నత్యవసరమైన లౌకిక నియమమనియుఁ జెప్పెను.

ఇంకొకచోట గోమాతయే ధర్మదేవతాస్వరూప మనియు, నదిహైందవ సంపత్తియనియు, దాని నేనాడవజ్ఞ చేసితిమో యానాటినుండియే ప్రపంచపతనము ప్రారంభ మనియు, గోసేవ సకలప్రాణిసమానత్వమును, సహింసాతత్వమును బ్రతిపాదించి మోక్షము ప్రసాదించుననియుఁజెప్పెను. మఱియొక తావునఁ జిత్తశుద్ధిగలిగిన భక్తుఁడు విషమావస్థం జెందియున్న సమయమున భగవంతుని నేకాగ్రచిత్తంబునఁ బూజించి ప్రార్థించిన నంతర్వాణిగా నతని రక్షణ కరుగు దెంచుననియు, నా చిత్తశుద్ధికి, నా యేకాగ్రచిత్తతకు నుప వాసము ముఖ్యోపకరణమనియుఁ జెప్పెను. మహాత్ముఁ డంటని విషయము, ఈయని హిత బోధ, పలుకని సత్యము ఆచరింపని ధర్మములును లేవు. స్త్రీలకు విద్యాధులకు, పిన్న లకుఁ బెద్దలకు బండితులకుఁ బామరులకు, దేశనాయకులకు లోక సేవకులకు నాతఁడమూల్యోప దేశ హితవాక్యములతో, బ్రబోధమొసంగెను. పంచములనియు, నంటరానివారనియు, మతబాహ్యులనియు వ్యవహరింపఁబడు చండాలుర హరి జనులుగా మార్చి, పతితపావనుఁడై పరఁగెను. మాలవారి నుద్ధరింప నీతఁడు పడిన శ్రమ మనంతము. దేశములోని సనాతనధర్మాచార పరాయణులైన హైందవ మతపండితులఁ బ్రతిఘటించి రాష్ట్రరాష్ట్రమున, సూర్యారఁ బర్యటించి తన నవధర్మమంత్రోప దేశము భారతీయప్రజానీకమునకుఁ గావించి సభలలో నుపన్యసించి కోట్లకొలఁది సామూర్జించి హరి జనోద్ధరణార్థము వెచ్చించి, సవర్ణ హైందవ హృదయ పరి

వర్తనార్థ ముపవసించి యుపవసించి యాలయప్రవేశ భాగ్య సంధాయయై, చ్యుతోద్ధారకుఁడు, దరిద్రనారాయణుఁడు నని ప్రస్తుతిఁగాంచెను.

మహాత్మునిఁ జూడఁగలుగు భాగ్యము భగవాను నితోఁ గలసి తిరుగు మహాభాగ్యమువలెఁ దొలిబామునఁ జేసిన పూజాపుణ్యఫలమేయని ప్రస్తుతింపనగును. అతని సహచరులయి తిరిగిన యదృష్టవంతులు ప్రచురించిన సంఘటన లెఱింగిన మహాత్ముని దివ్యమాహాత్మ్యము ద్యోతితమగును. కాకాసాహెబ్ కుమారుఁడు కలేల్గురు మహాశయుఁడు పాశ్చాత్యదేశములలోఁ బెద్ద విద్యలు గడించిన యింజనీయరు ; వైజ్ఞానిక శాస్త్రజ్ఞుఁడై భారతపౌరులు తమ మూఢవిశ్వాసములతో మన సంస్కృతి, నాగరకతలను విధ్వంసము గావించిరని విచారించు పండితుఁడు; మహాభీకరమైన బీహారు భూకంపము మనమొనర్చిన అస్పృశ్యతాఘమునకుఁ బ్రతిఫలముగా భగవంతుఁడు పంపిన యతి ఘోర శిక్ష యని మహాత్ముఁ డిచ్చు హెచ్చరిక నీసడించిన నవనాగరికుఁడు. అతఁడు రాజకోట సమస్యాసమయమున నుపవసించిన మహాత్మునికి సేవచేయుచుండెను. ప్రాంతీయ సమస్య అఖిలభారత సమస్యాస్వరూపముఁ దాల్చెను, మహాత్ముఁ డొనరించు దైనందిన ప్రార్థనోపన్యాసములకుఁ బ్రజలు లక్షలాదిగఁ, దండోపతండములుగ వచ్చుచుండిరి. అది సహింపలేని రాజోద్యోగులు దుండగీఁడ్రఁ బంపి యానభలలో నల్లకల్లోల ముప్పతిల్లఁజేసి ప్రజల భయపెట్టఁదలం.

చిరి. ఒకనాఁటి సభలోఁ బలువురు ముష్కరులు లాభీలతోఁ బ్రత్యక్షమై, సభ్యుల నదలించుచు మహాత్ముని దిక్కునకు వచ్చుచుండిరి. కాంగ్రెస్ నలంటియ ర్ల హింసామార్గమున నా యలజడి మాన్పఁ బ్రయత్నించియు విఫలులై రి. ఇది తెలియని మహాత్ముఁడు ప్రార్థనానంతరము తన మోటారు సపిండిచులోపున నాడుష్ట మహాత్మునిఁ జాట్టుముట్టిరి. అప్పుడే ప్రజలలోఁ గలకలము పుట్టెను. కలేల్కరు మహా శయునకుఁ బ్రమాదము నిశ్చయమని తోచెను, అశాంతి హింసాస్వరూపము దాల్చుట నిశ్చయము; అది యంతటితో నాగక మహాత్ముని కపాయము నాపాదించుట తథ్యమని తొందరతొందరగా మహాత్మునియొద్దకుఁ జేరెను. ఇంతలో నప్పుడే సభలోని ప్రజలు గుంపులు గుంపులుగా దొమ్మియుద్ధమునకు దొరకొనుచుండిరి. మహాత్ముని శరీర మాపాద మస్తకము కంపింపఁ బ్రారంభించెను. అది భయవిహ్వలత కాదు. సకలలోకాభయప్రదాయియైన మహాత్మునకు భయమా ! కాదు కాని జరుగనున్న రాక్షసకృత్యమునకు, హింసాప్రమేయమునకు మహాత్ముని హృదయము చివికిపోవు చుండెను. అర్తరక్షకుడైన మహాత్ముని రక్షించు తెట్లని కలేల్కరు బాధపడుచుండెను. అకస్మాత్తుగా మహాత్ముఁడు నిమిలితలోచనుడై తారకమంత్రము జపించెను. కనులు విప్పి వలంటియర్లను, నాశ్రమబాలురను వెంటనే యాస్థలము విడిచిపోవ్వునెను. ఆనాఁడు తాను పాదచారియైకాని, మోటారులో రాననెను. వెంటనే యా దుర్జననాయకుని

దగ్గరకుఁ బిలిచి, 'నీకేమి కావలయును నాయనా! సందేహ నివృత్తికై నావాక్యా! అడుగు మేప్రశ్నకై నఁ దగు సమాధానఁబిచ్చి నచ్చఁజెప్పెదను. ఆత్మశాంతికై నాయీశరీరమా! తీసికొనుము నిరభ్యంతరముగా. దీని కింత సంకోచ మేల! నీ యభీప్సితమేమియో తెలుపు'మని నిశ్చల మనస్సుతో, పూర్ణ హృదయముతో, నానందతుండల ముఖారవిందముతో, ననునయభాషణములతో నాదరించి పలుక, నా హృదయములో నేమహాశక్తి కుంభీభూతమైయుండెనో, యా ప్రేమార్ద్రవాక్కులలో నేదివ్యమంత్ర మిమిడియుండెనో, ఆ దుండగిండ్రు ముగ్ధులైపోయిరి. వారి నాయకుఁడు మహాత్ముని ముందు నిటలతటము సోక కేలుదోయి మొగిడ్చి, తన యపరాధమున కాంతరంగిక వేదనఁ బొందుచు, 'నా భుజముపై కేలూదిదయచేయుఁడు; మీగమ్యస్థానమునకుఁ గొనిపోయెద' నని ప్రార్థించెను. స్వయంకృతాపరాధములకు నిజముగాఁ బశ్చాత్తాపమునొందువారిని భగవంతుఁడు సర్వథా సంగక్షించును. మహాత్ముఁ డా సాయంసమయమున వాని భుజముపై చేయివైచుకొని కాలినడకఁ దన గమ్యస్థానముఁ జేరుటఁ జూచిన కలేక్క-రాది యావత్ప్రజలును మహాత్ముని దివ్యశక్తికి నాశ్చర్యచకితులై మూకులై హృదయములలో నమోవాకము లర్పించిరి.

ఒక పర్యాయ మొక భక్తురాలు పాముల నేమిచేయవలెనని గాంధీమహాత్మునిఁ బిచ్చించెను. దానిపై నాతఁడు మనలోని విషయవాంఛాపన్నగములను దప్పక సంహరింప

వలెననియు, విషసర్పంబైనను మన మద్దాని కపాయం బాపా
 దింపనియెడల మనల నది హింసింపదనియు, నందుచే నంతరరిష
 డ్వర్గమును జయించిన సాధువునకు భయ మనవసరమనియుఁ
 జెప్పెను. ఒకనాఁ డొక నాగసర్పము మహాత్ముని సమీపించి,
 నిజవదనజనితవిషదహనశిఖలు మెఱయఁ, దన నిడుభ యొడ
 లితో మహాత్మునిఁ బెనగొనియెను. క్షణకాల మాతఁడు
 జడుని భంగి చేష్టలు తక్కియుండి తారకమంత్రరాజోచ్చార
 ణంబుసేయుచు, నియ్యది నస్థఱచినను నిరపాయంబుగా నిది
 రక్షింపఁబడునుగాక యని ధ్యానించు సమయమునఁ బరివృత
 బంధుజన మ్మాతనిఁ గనుంగొని తత్ప్రభావంబు నెఱుంగక
 'దుర్మదంబున నీ భుజంగమంబు మన మహాత్ముని మేనఁజుట్టు
 కొని మానకయున్నది, కఱచునేమో' యని భయభ్రాంతులై
 హృదయార్తిం దూలిరి. అంతఁ గొంతవడి కాసర్పము మహా
 త్ముని స్కంధభాగం బాఠోహించి, కంఠమాలగా నమరి,
 మాళిపైఁ దన విశాలఫణమ్మున సితాలపత్రమువట్టెను ;
 మహాత్ముఁడు, ననాది మధ్యలయుండైన యాయహిభూషణుని
 సొంపునందనరెను. ఒక ముహూర్తమాత్ర మిట్లు జరిగినంతట
 నానాగంబు మెల్ల మెల్లగా మహాత్మహృదయనిర్గత ప్రేమా
 శీస్సులచే భవభయహరముగా నచ్చట వాసి తిరోహిత
 మాయెను. మర్నాఁ డా విషయము వార్తాపత్రికాముఖ
 మున యావద్భారతమున వ్యాపింపఁగా మహాత్ముఁడు
 భారతసమాప్తగు శుభచిహ్న మది యని ప్రజలు సంతో
 షించిరి.

ఇంకొకపరి నొక మిత్రుని పుత్రునకు దృష్టిదోషము కలిగెను. అతఁడు ప్రాచ్యపాశ్చాత్య వైద్యశిరోమణుల కందఁ జీకిఁ జూపఁబడెను. వెళ్లవలసిన వైద్యశాలలకు వెళ్లిరి. యూరపులోని యాధునిక శాస్త్రవిజ్ఞానులుకూడ దృష్టిరాదనిరి. కాని యామిత్రుఁడు భక్తుఁడు ; మహాత్ముని సునిశ్చల భక్తితో భజించుచువాఁడు. మహాత్ముని యాశ్రమమునకుఁ దనకుమారునిఁ గొంపోయి. యా రాజీవనేత్రుని పాదపద్మము లాశ్రయించెను. లోకసంగ్రహార్థము తనవుదాల్చిన యా మహానుభావుని కింకొక యవకాశము లభించెను. మానవున కహంకార మనర్థదాయకమనియు, నిశ్చలభక్తితో భగవంతునిఁ బ్రార్థించి భజించువారి కతఁ డసంశయంబుగా నార్తిహరుఁడై తన్నైన నిచ్చుననియు నిదర్శింపనెంచి యా బాలకునిఁ దన యాశ్రమమున నుంచుకొని, కంటికి పుట్టమున్న పట్టువేయుచు నహోరాత్రము లానేత్రరోగి త్రల్పమున నుండి పరంధాముని, భగవంతుని నిరవధికనిష్ఠతో ధ్యానించి ప్రార్థించి, చివరకు 'కనులుపోయెను, దృష్టిరా'దనిన గ్రుడ్డి బాలునకు దృష్టి ప్రసాదించెను. తరురాత నాబాలుఁడు పెద్ద చదువు లభ్యసించి గొప్ప డాక్టరాయెను.

మహాత్ముఁడు పొనరింపని ఘనకార్యములేదు. హరి జనోద్ధరణముతో పాటు పానపిశాచమును బాఱఁద్రోలి దరిద్ర జనమునకు సౌఖ్యసంధాయి యాయెను. పాశ్చాత్యసిద్ధాంత సింధువులోఁ గమ్యానిష్టు కల్లోలముచే ముంచివేయఁబడ నున్న సమయమున, శ్రామికవర్గమునకుఁ దన నవధర్మ

మార్గ ముపదేశించి విపత్సరంపరలనుండి సముద్ధరించి జీవిత శాంతి నొసంగెను.

కొందఱు గాంధీమహాత్ముని మహాత్ముడనిరి. కొందఱు రాజకీయవీరుడనిరి. మఱికొందఱు హిందూమతప్రపక్తయనిరి. ఇంకను గొందఱు సామాన్య మానవసహజలోప భూయిష్ఠుడైన పురుషుడే యనిరి. మఱియును గొందఱు విప్లవకారుడనిరి. ఎవరేమన్నను, బురుషుడు నవధర్మమార్గ గామియై పురుషోత్తముడు కాంగలడను గీతాప్రబోధ లక్షణమునకుఁ దన జీవితము లక్ష్యమై తనరినవాడు మహాత్ముడు. ఎటువంటి క్లిష్టపరిస్థితిలోను గలతవారని స్థితప్రజ్ఞుడు. రాజకీయములలో సహితము ధర్మమార్గ మనవలంబనీయము కాదనియు, మానవునిపరమావధివలెనే తత్సాధనసంపత్తియు నుత్కృష్టమైనదై యుండవలెననియుఁ బ్రబోధించిన ప్రాచీన భారతసంస్కృతి స్వరూపమైన నవధర్మమూర్తి. అమెరికా దేశస్థులైన కొందఱు క్రైస్తవమతప్రబోధకు లీతఁడు జేసు నాధుని యపరావతార మనిరి. గాంధీజీ 1921 నాటికే మహాత్ముడని, భారతదేశమును లోకమంతయు నుద్దోషించినవి. ప్రపంచమునం దింతటి పలుకుబడి గలిగిన వ్యక్తి 'నభూతో నభవిష్యతి'. ప్రజాప్రభువు, నుత్కృష్టావతార మూర్తియు నైన శ్రీరామచంద్రునకుఁగాని, శ్రీకృష్ణభగవానునకుఁగాని, బుద్ధభగవానునకుఁగాని, యేసుక్రీస్తునకుఁగాని యింతటి ప్రఖ్యాతియు, నింతటి పలుకుబడియు నుండి యుండలేదు. ఇట్టి లోకైకమహనీయతారహస్య మాతని

సాధుజీవితము దిమిడియున్నది; అతని జీవితశిక్షణమునం దాగియున్నది; కష్టజీవుల జీవితకష్టమును బంచుకొనఁగల్గుటలోనున్నది; అతని త్యాగములో నున్నది. మానవుఁ డాత్మస్వాతంత్ర్యము నెఱింగి భగవద్భీతి గలిగియుండిన ప్రపంచములో మఱిదేనికిని నాతఁడు భయపడవలసిన యవసరము లేదని బోధించి మట్టిని బంగారముగా మార్చివేసెను. ఆనాఁడు శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు రణరంగముననిచ్చి కార్యణ్య దోషోపహతుఁడైన యొక భారతునకు గీతాబోధ మొనర్చెను; నేఁడీ గాంధీ భగవానుడు సమస్తభారతీయులకును, సకల ప్రపంచమునకును నేతద్గీతారహస్యమును దన జీవిత రహస్యముగాఁజేసి యనుభవవేద్య మొనరించెను. కొప్పిన ధారియై, సన్యాసియై, ద్వంద్వాతీతుఁడై, అరిష్టడ్వర్గము నాగి, మమకారమును ద్రుంచి, మానసేవయే మాధవ సేవయని యనాసక్తియోగమును లోకమునకుఁ బ్రబోధించిన యోగీశ్వరేశ్వరుఁడు. గాంధీమహాత్ముఁడు నవకాలీ కలకత్తా ఢిల్లీ సంఘటనలలోఁ దన నవధర్మప్రభావమును బ్రకటించి యింకఁ దన యవతారకార్యము నిర్వహింపఁబడెనని యవతారోపసంహారమునకు సమయము వేచియుండెను. నాలుగువోజుల ముందు తనపై బాంబు ప్రయోగించిన యువకు నతఁడు కృత్యాకృత్యవివేకహీనుఁడైన బాలకుఁడనియు, నతని క్షమింపవలెననియుఁ బల్కి ప్రజాప్రభుత్వ శిక్షనుండి తప్పించి కాపాడెను. ద్వేషవిశీర్ణాత్ములైన ప్రజల కృపణత్వము తొలఁగింప నిరశనవ్రతము పూని యప్పుడే

ఉపవాసదీక్ష నుపసంహరించెను. ఇంకను శరీరమున
 నీరసము మిక్కుటముగా నుండెను. దివాకరు టెండల్కరు
 మొదలగు కొందఱు మిత్రులు కూర్చుండియుండిరి. ప్యారీ
 లాల్జీ యప్పుడే లోనికివచ్చెను. ప్యారీలాల్జీని జూచుట
 తోడనే యే విస్మృతవిషయము స్మృతికివచ్చెనోకాని, దివా
 కరమహాశయుని, “యదువీరులందఱును మదిరాపానవివర్ధ
 మాన మదసమ్మర్దోగ్రోహంభులై కృష్ణసమక్షముననే
 తమలోఁదాము కలహించి, నీతై. నప్తదశంజిక్క శ్రీకృష్ణు
 డేమి యొనర్చె” నని ప్రశ్నించెను. అంత దివాకరుం డిట్లని
 యెను : అట్లు వసుదేవుం డన్యాయప్రవర్తకులగు చుష్టుల
 సంహరించి, న్యాయప్రవర్తకులగు శిష్టులఁ బరిపాలనంబు
 చేసి, బలరామసమేతంబుగా ద్వారకానగరంబు వెడలి నంగని
 యాదవులు తమలోఁదాము మదిరాపానమత్తులై, మత్స
 రంబున నుత్సాహకలహంబునకు గమకించి యొండొరులం
 దాఁకి భండనంబున నందఱుం బోలియుటకు నగి నగధరుండును,
 రాముండును జని చని యప్పరమేశ్వరుం డొక మార్గంబునం
 జని, యొక్క నికుంజపుంజంబు చాటున విశ్రమించుటంజేసి
 చరణంబు వేటొక చరణంబుమీద సంఘటించి చంచలం
 బుగా వినోదంబు సలుపు సమయంబున నొక్క లుబ్ధకుండు
 మృగయార్థంబుగా వచ్చి, దిక్కులానికిని నిరీక్షించుచుండ
 వృక్షంబుచాటున వప్పరమపురుషుని చరణకమలంబు హరి
 కర్ణంబు గాఁబోలునని దానింగని శరంబు శరాసనంబునందు
 సంధానంబుచేసి యేసిన సరోజనేత్రుండు వానిం గరుణించి

‘నీవు నిమిత్తమాత్రుండ, వింతియే’ యని ప్రాయోపవిష్టుం
డైనవానికి వైకుంఠపదంబొసఁగి, తానును శతకోటి సూర్య
దివ్యతేజోవిభాసితుండయి నిజపదంబున కరిగె.” కథ
సమస్తమును విని ‘ఆహా! యట్లా!’ అని, కాంగ్రెసువాదు
లుద్యోగమదిరాపానమత్తులై జాతివైషమ్యమత్సరంబున
నుత్సాహకలహంబునకు గమకించు ప్రజల దిద్ది సవరింపఁ
జాలక, తమలోఁదాము కలహించి, మహానీయ దివ్య ప్రజా
సేవాసంస్థయగు కాంగ్రెసును బొలియింపఁబోవుచున్నార
కదా యని విషాదమానసుడై పలికెను.

జనవరి 30, 1948 నాఁడు యథాప్రకారము సాయం
కాలపుఁ బ్రార్థనసభకు మహాత్ముడు 5 గంటలకు బిల్లా భవ
నమువీడి సభామంటపమునకుఁ బోవుచుండెను; తన మనుమఁ
రాండ్రెద్దిటి భుజములపై రెండుచేతుల నానించి నడచు
చుండెను. ఇంతలో నొక యువకుఁడు, ముప్పది ముప్పది
యైదువత్సరముల ప్రాయమువాడు, కాకీదుస్తులతోఁ గిరాత
హృదయముతో జనసమృద్ధమును దొలఁగించుకొనుచు
ముందుకువచ్చి, యాలస్యకారణమునఁ దొందర తొందరగా
ముందుసాగిపోవుచున్న మహాత్ముని మార్గమున కడ్డుగావచ్చి
పాదములకుఁ బ్రణమిల్లి పాదధూళిని గనులకద్దుకొనఁబోవు
చున్నవానివలె గానంబడి యొక మనుమరాలు వారింప
బోవఁగా నామెను ద్రోసివేసి, గుప్తాయుధమును బైకిఁదీసి,
రివాల్వరుతో మహాత్ముని హృదయమే లక్ష్యముగా మూఁడు
కాల్పులు కాల్చెను. మహాత్ముఁడును, ‘ఇదంఖలు బ్రహ్మ’

మను వేదాంతరహస్యమును విశ్వసించువాఁడు గావున
'గాడ్సేకు' వినయవినమిత నమస్కార మొనర్చుచు, రామ
తారకమంత్రరాజ ముచ్చరించుచు నవ్వరాజిల్లు మోముతో
నేలకు వ్రాలి నిర్వాణపథమ్ముఁజేరెను.

ఈ పరమయోగీంద్రుఁడు. పురాణపురుషుఁడు భౌతిక
శరీరమును విసర్జించియుఁ దన దివ్య లేజస్సుతోఁ బదునాల్గు
భువనములు నింపివేసిన జగజ్జ్యోతి. అతనికి నొడలెల్లఁ
జేతులై తనరఁ గేల్మోడ్చినటు లొనరించి, మహాత్మప్రసాదిత
నవధర్మపథగాములమై తరింతుముగాక.

సీ॥ ఈ యంత మణ్ణోఁడఁ డెలమి జన్మింపంగ
నఖిలప్రపంచంబు ననఘమయ్యె,
ఈ పుణ్యవర్తనుఁ డే ప్రాప్తు నుండంగ
భారతమహిమంబు వసుధఁ బెరిగె,
ఈ పురుషశ్రేష్ఠు నీక్షించి భక్తితో
దరిఁజేరి నరులెల్ల ధన్యులైరి,
ఈ నవధర్మ తానెఱిగి బోధించిన
యంత నే నిష్ఠేదమయ్యె జగము,

గీ॥ ఈ జగన్మోహనాకృతి నీశివావ
తారమున్ వివశాత్ములై తనియఁగొలిచి
భక్త బృందమ్ము భవబంధభయము తొలఁచి
చూఁచుఁగొందురు మోక్షమ్ము సులభముగను ॥

ఓం శాంతి శాంతి శాంతిః

2. జేసు రక్షకుడు.

అనాడు గగన భాగమునఁ దూర్పు దిక్కుగా నొక వింతనక్షత్రము ద్యోతితమాయెను. పురాణపండితులైన ముప్పురుదైవజ్ఞు లా వింత నక్షత్రమునుదయమున విశేషార్థము గ్రహించినవారై హీరోద్ ప్రభువునుజేరి “రాజా! అనంతదివ్యప్రభల నీనుచుఁ దారాపథమున దేదీప్యమానమై విరాజిల్లుచున్న యా వింతనక్షత్రమును గాంచితివా! మన ప్రభువు, రాజాధిరాజు, దీనజనావనుఁడు, పతితపావనుఁడు లోకరక్షకుఁ డవతారముదాల్చెను. ఆ మహాత్ముని దివ్య రూపసందర్శనభాగ్యము మాకెక్కడ లభించునో దయచేసి తెలియఁజేయవే” యని ప్రార్థించిరి. అశనిపాతములై యీ మాటలు హీరోద్ హృదయకుహరమును బీభత్సమొనరించినవి. తన పదచ్యుతికి కారకుడైన దురింతహంత తాను భయపడినయట్లు నిజముగా ప్రభవించెనాయని వనటంగుందియు, లోనికుందు బహిర్గతముకానీనిగీరగంభీరవచస్సులతో, “దైవజ్ఞులారా! నేనును గాపుణ్యసమయమునకే యెదురుచూచుచుంటిని. మీ రా బెల్ల హేమునం దందందు వెలకి యాతని జన్మస్థానమారసి నా కెఱింగించిన మీకుఁ బుణ్యముండును. నేనుకూడఁబోయి యా మహాత్ముని సందర్శించి యానందమున నోలలాడుదు” నని పలికెను.

ఆ దైవజ్ఞు లంత నాచోటువీడి యా దివ్యనక్షత్రము తమకు దారిఁజూప పయనించి బెల్ల హేము నగరమం దొక

ఏ సు ప్ర భు వు.

పశువుల సాలదరించేరి, కన్యమరియమ్మ గర్భముక్తాఫలమును, సత్యవ్రతుని, నిత్యసంప్రాప్తిసాధనుఁ, గాలత్రయము నందుఁ గలుగువానిఁ, బూర్ణేందురుచిజాలు, భక్తలోకపాలు, మాయాబాలుఁ దిలకించి, పులకించి, యుబ్బి, చెలరేగి, చాఁగిమొక్కి లేచి నానావిధపరీమళ ద్రవ్యములతో నారాధించి స్తుతియించిరి. ఆ సమయంబున నశరీరవాణి వారిని హీరోదున కీవార్త గొంపోవలదని యాజ్ఞాపించుటయు వారును నాయాజ్ఞ శిరసావహించి నిజగృహమ్ముల కానంద కందళితహృదయములతోఁ జనిరి.

కాలవిలంబనమైనను దైవజ్ఞులు మగిడిరారైరి. హీరోదునకు భీతియు, రోషమును హృదయమున ముప్పిరిగొని కలంచివైచెను. తాను యూదులరాజైయుండ నింకొక యూదరాజు జనించుటయా ! ఇది యసంభవము. కర్కశ హృదయులగు రక్కసులవంటి యనుచరుల రాఁబనిచి బెత్త హేమనగరమునందలి కనుగందుల, చిన్నిబిడ్డల నందఱు మాయాబలదర్పంబున మట్టుపెట్టిరండని హీరోద్ పనిచెను. లటమున్న బెత్త హేములో జోసెపునకు స్వప్నమున నొక దేవదూత ప్రత్యక్షమై జేసుబాలకుని దత్తణంబా నగరము నుండి పాలస్తీనాకుఁ గొంపోవలసినదిగా నాజ్ఞాపించెను. బిడ్డను గరముల ఊమ్మున నడ్డంబుగాఁబట్టి, పదము లల్లన వేయుచు జోసెపుమరియమ్మలు రహస్యముగా నానగరంబు విడిచి చనిరి. వారిపోకడ యతి రహస్యంబగుట హీరోదు ననుచరు లెఱుంగక స్వామికార్యనిర్వహణ ధురంధరులై

యనుకంపవిడి చంటిపిల్లలనందఱు మాయాబలంబునఁ బరి మార్చిరి.

కొంతకాలమునకు హీరోడు కాలగతిఁజెందెను. వాని యనంతరము వాని కుమారుఁడు ఆర్చిలాస్ హీరోద్ సింహాసన మధిష్ఠించెను. ఆనాఁటి దేవదూతయే మరలఁ బ్రేరేపింప జోసెపు దారపుత్రులతోఁ గలసి నాజరెత్తు జేరుకొనెను.

ఇంతకుమున్నే యెలిజబెత్తు జకారియాలకు వారి వృద్ధాప్యంబున పరప్రసాదుడై జనించిన జోహాను ఉచ్చ్ర కేశవస్త్రధారియై, నడ్డినొక తోలుత్రాట బంధించుకొని, నిర్జితాఖలేంద్రియుండైన సన్యాసియై జోర్డాన్ ప్రాంతమున, “మన మిప్పు డీశ్వరసామ్రాజ్య సామీప్యమును బొంది యున్నాము; నవనవోత్ఫుల్ల కుసుచువాసన లుద్యానవన మంతయు వెల్లివిరిసిన విధమున నవిచ్ఛిన్నంబైన యీ ధరా తలంబున పరాత్పరజ్ఞానము విస్తరిల్లును. ఇందనుకఁ బ్రవక్త లందఱు తేమహాపురుషుని యవతారవిషయమై యేకగ్రీవముగా ముచ్చటించుచుండిరో యట్టి సత్వమూర్తి యవతరించు చున్నాఁడు; ఆ మహాత్ముఁడు స్వార్థము నిరసించి లోక సామూన్యమైన సుఖదుఃఖముల కతీతుడై పరఁగువాఁడు. బహుభారపీడితమైన కుశప్రకాండమునైన త్రుంపి క్లేశము నొందింప వెలుచువాఁడు. కమనీయభూమిభాగమున ధూళి ధూసరిత గాత్రముల నిద్రాప్రమత్తులైన వార నేకులు తెలివి నొందు సమయము, మదాంధీభూతులైన క్రూరకర్మశ హృదయులు పరితాపతప్పులై దుఃఖించు సమయ ము.

దెంచెను. మీరు మీరొనరించిన పాపసంచయమునుండి విముక్తులు కానిచ్చగింతురేని పశ్చాత్తాపతప్తహృదయములతో నా సర్వజ్ఞుని, నామాయాతీతుని, నా వేదాంతవిజ్ఞానదుర్లభుండైన యీశ్వరుని పాదసరోజములవ్రాలి శరణము వేడుడు. దుష్టశిక్షకుండును, శిష్టరక్షకుండు నైన యాజేసు రక్షకుండు మిమ్ముద్ధరించు” ననుచుఁ బ్రజానీకమున కాపురుషోత్తముని యవతారవిషయ ముద్బోధించుచు శౌచస్నానోదకంబుల నొసంగుచుఁ బర్యటనంబు సలుపుచుండెను.

నాజరెత్తులో మాయాబాలకుండైన క్రిస్టస్ శుక్ల పక్ష త్సపాకరునిబోలె దినదినప్రవర్ధమానుడగుచుండెను. నానాటికి వయస్సు నిండార, వయస్సుతో హృదయవిజ్ఞానము ముఖకాంతులు వెల్లివిరియఁ. గర్జాలంబిత కాకషక్షములతోఁ, బూర్ణోత్సాహముతోఁ జూపరుల హృదయంబులు చూఱఁగొనుచు, బాల్యక్రీడలు సల్పుచు, నాతఁడు క్రమ క్రమంబున ద్వాదశశరద్వయస్కుఁడాయెను. ఆచారప్రకారము జోసెఫ్ మరియుమ్మలు పాసోపరుత్సవమును సందర్శించు కుతూహలమున జెరుసలేమునకుఁ బయనింప క్రిస్టస్ను కూడ జననీజనకులతోఁ గలసివెడలెను. అచ్చట నాబాలకుం డాలయ ప్రవేశమొనరించి, చవులుగాఁ జెవులకు సామగానంబులు సదువు నుద్ధాతల చదువు వినును ; మంత్రతంత్రార్థసంబంధభావములు పేర్కొను మతాచార్యులఁ గూడికొనును ; కొందఱతోఁ జర్చించును ; కొందఱతోఁ దర్కించును ; కొందఱతో నవ్వను. అట్టి విశేషవిజ్ఞాన

సంపన్నుండైన క్రీస్తు స్వంగని మతగురువులు హృదయములఁ దల్ల డిల్లరి ; సభ్యులు నిజపాపాఘనివృత్తిసమయ మాసన్నం బాయెనని సంతసించిరి. ఇట్లాతం డచట నొక్కొంత తడ వందట కన్నివిధంబులై వినోదించి తల్లిదండ్రులతోఁ గలిసి బుడిబుడి నొడువులు నొడువుచు గృహమ్ము సేరుకొనెను.

*

*

*

సుమారిరువది సంవత్సరములు గడచెను, ఈ కాలము జేసునాథునకు సాధనసమయమై యుండనోపును. ఏ మహా పురుషుని జీవితము పరిశీలించినను నందొక కొంతకాలము సాధనసమయముగా నుండుట | యవగతంబగును. ఆ మహా త్ముని పుట్టుకవోలె నా సాధనయు లోకసంగ్రహార్థమే. సృష్టిసితిలయకారకుండైన లీలామానుషవిగ్రహున కీ సమస్త కర్మలు విడంబనంబ. క్రీస్తు స్వ ప్రబోధసమయమునఁ జూపిన యతిమానుషంబులగు సద్భుతకృత్యము లర్థముచేసికొనిన నాతఁడు యోగసిద్ధిబొందిన మహాపురుషుడని తెలియఁ గలము.

*

*

*

త్రిజగద్గురుండనందగిన శ్రీకృష్ణుండు లోకవిడంబ నార్థము గురుభజనంబు పరమధర్మంబని సాందీపనియొద్ద విద్యాభ్యాసం బొనరించినట్లు క్రీస్తు స్వ జోహానునుజేరి తనకు శౌచస్నానమిమ్మని కోరెను. ఈ వింతచర్య కాతఁ డెంతయుఁ జకితుండై ప్రభువును తుమింపుమని వేడుకొనియెను. అంత లోకరక్షకుండైన క్రీస్తు లోకసంగ్రహార్థ మయ్యది కడుం

గడు ముఖ్యమని జోహానునకు నచ్చఁజెప్పి వానిచే శౌచ స్నాత్రుఁడాయెను. ఆ పుణ్యసమయంబున నొక రాజ హంసంబు గగనమండలమునుండి దిగివచ్చి, యతని యంస భాగంబున వ్రాలి, మృదుమధురములైన దివ్యవాక్కులతో, “నీవు నా ప్రియకుమారుఁడవు, నీయందు నా కనురాగము మెం” డని పలికి యంతర్ధావము జెందెను.

ప్రభువు ప్రజానీకమునకుఁ బ్రబోధించు సమయ మాసన్నమాయెను. ఇట్టి మహోత్సృష్టకార్యమునకు నాందియో యనునట్లు జేసునాథుఁడు క్వారెంటేనియా పర్వతప్రదేశమునుజేరి నలువదిదినములహోరాత్రము లుప వాసదీక్ష పహించి ధ్యానయోగమున నిష్ఠాపరుఁడై సకల లోకంబులకుఁ బరమేశ్వరుఁడయ్యి దాను ఘోరతపం బొన రించెను. ఆ తపోగ్నిజ్వాల లతిభీకరంబులై మిన్నముట్ట నీశ్వరారియైన పైతాను. క్రోధభయేర్వ్యాపూరిత హృదయ ముతోఁ దత్తపోభంగ మొనరింప లోకభీతిదాయకములైన విద్యుద్వ్యతిచ్ఛటలును, జటులనిర్ఘాతమును విసర్జించి సామాన్యమానవాకృతి ధరియించి, యెన్నులప్రేగున వ్రాలిన సన్యముల సందులఁదిరుగాడు శారదానిలమువోలె మర్మర ధ్వనులఁబల్కరించుచు జేసునాథుని నల్లనల్ల సజేరెను. ఆహార నిద్రాపానీయము లెఱుంగని యాకృతీభూత జీర్ణాంగమును గాంచి యదియ మంచి సమయంబని మది నెంచి, “ఓ నవ మన్మథ మన్మథా ! నీ సుందర సుకుమారగాత్రమేల యీలీల దయమాలి నిరశనుండవయి ఘోరతపంబున నలయించి

వై చుచున్నాడవు? నీ వా యనంత్రుని కుమారుడవే ! ఆ
 రాలను రొట్టెలుగాఁజేసి యారొట్టెలతో నీడుత్రుడఁచుకొన
 రాదా” యనియు, “పర్వతపాదభాగమున భక్తులైన దేవ
 దూతలు నీ దర్శనార్థంబు నిరీక్షించుకొనియున్నారు. క్రింది
 కవతరింపు” మనియునాతనిని బరీక్షించి, తన మోసమువమ్మ
 యిన నర్థకామాశంజాచి యీ బీద వడ్రంగి పసయడంచి
 వై చెదనని, ద్విగుణీకృతమాఘ్యముతో, “ఓక్రిస్టస్ ! ఆదిగువ
 జూడుము. ఆచతుస్సగర వేలావలయ వలయిత వసుమతీ
 ప్రదేశము నా సామ్రాజ్యము; నీల రాజన్యలును నా
 కనుసన్న మెలఁగుదురు; నన్నుఁ బూజించిన నా సామ్రాజ్య
 మునకు నిన్నభిషిక్తునిఁ గావించెద” నని ప్రల్లదంబు లాడెను.
 సైతాను చర్యలింక సహింపరానివగుటయు భగవానుఁడతని
 గట్టిగా గద్దించి గర్వభంగం బొనర్చి నిర్జించి విజయంబు
 గాంచి మించె. తోడనే దివినుండి దేవదుందుభులు మొఱసె;
 సురలు విరులజొంపములు కురిసిరి. అంత సాయంసమయ
 చ్చాయామూర్తు లంతంతకు దీర్ఘంబులై తోఁచె; రుచిమాలి
 యంశుమాలి పశ్చిమాంబుధిఁ గ్రుంకె.

*

*

*

విశాలసముద్రోపరితలంబున నుత్తుంగతరంగములు
 పై కెగయుచుఁ బడుచుండెను. ఈ యుద్వృత్తి పతనము లొక
 దాని వెనుక నొకటి తప్పనిసరిగవచ్చును. ఈ విశ్వమానవ
 జీవితేహాససిద్ధాంతములొఁగూడ నీ సత్యమే యవగతం
 బగును. మహాత్ముడైన జేసునాథుఁడు, యూదులందఱును

లోకాయతిక చిత్తములతో భగవంతుని మఱచి, పరసత్యంబునకు దూకులై పతితులై యున్న సమయమునఁ బతితపావనుఁడై యవతరించెను. తన యవతారకార్యమును సాధించుట కాతడు పర్యటించినది వర్షత్రయకాలము నూత్రమే; ప్రబోధించినది స్వల్పమే. కాని యా పురుషోత్తమప్రబోధిత సత్యరహస్యము నెఱుంగుట కిరువది శతాబ్దంబులు కాదు కదా యింకను నెన్ని వేల యేండ్లు కావలెనో మనకు!

అహంకృతి. దైవతిరస్కృతి, మాధ్యము ప్రబలియుండిన యా యూదహృదయంబు లాతని ధర్మప్రబోధమర్మ మెఱుంగవలెననినఁ, దన విశ్వ ప్రభుతయందు వారికి విశ్వాసము గలుగవలెనన్న నాతడు కొన్ని యతిమానుషములైన యద్భుతకార్యము లాచరింపవలసియుండెను. కేనానగరమున వివాహమహోత్సవమున విందునకేగి స్వాదుజలముల వాచవియగు వాసితరాజన్మధురద్రాక్షాసవముగా మార్చెను. అచ్చోటనే యాసన్న మరణుఁడై పడియుండిన యొక రాజోద్యోగి తనయుని చిరంజీవియని దీవించి, ప్రాణదానమొసఁగి రక్షించెను. దేవళములో ధర్మప్రబోధము సేయుచు, బిశాచావేశమున బాధపడుచున్నవానిని బీడానివారితునిఁ గావించెను. జ్వరముచే బెద్దయుంబ్రొద్దు తపించి పోయెడు పీటరు ముదుసలి యత్తగారిని స్వస్థురాలిం జేసెను. తనయందు భక్తివిశ్వాసముఱుంచి పూజించి ప్రార్థించిన కుష్ఠ పక్షవాతరోగుల పాపములు తమించి సకల సుందరారగులుగా దీవించి పంపెను. పుట్టంధులకుఁ జూపొసఁగి ప్రోచెను.

మేరీ మార్తాల సోదరుడైన లాజరస్సును మరణించినవానిని బునరీవితునిఁజేసెను. ఐదు రోజులతో, రెండు చేపలతో నైదువేలమంది భక్తులకుఁ దృప్తిర సంతర్పణంబుచేసి మిగిలిన భోజన పదార్థంబులను బండెండు బుట్టల కెత్తిపించెను. ఈ బ్రతిమానుషకర్మములతోఁ బ్రజలు ముగ్ధులై రక్షకుండైన జేసునాథునికి మస్తన్యస్తముకుళిత హస్తులై జేజేలొనరించిరి.

క్రమక్రమముగాఁ బండెండుగురు మహాభక్తులు జేసునాథుని నాశ్రయించిరి. మనోవాక్కాయముల వారాతనిఁ బాపసంకలిత యూదోద్ధరణార్థము భువి నవతరించిన పరమ పితగాఁ బూజించి సేవించిన ధన్యజీవులు. వారందఱి యందును జోహాను ప్రభువున కత్యంతము కూర్చువాడు; పేట రహంకారి; జూడాస్ మూర్ఖద్రోహి, రక్షకుండైన జేసునాథుఁడు భక్తపరివృతుడై ధర్మప్రబోధముసేయ పర్యటనము ప్రారంభించెను. భగవదాగమనమునకుఁ గాలము పరిపక్వమాయెననియు, బ్రతిమానవుఁడును బళ్ళాతాపతప్త హృదయముతో నాత్మపారిశుద్ధ్యమును గాంచి యీశ్వర పాదసరోజముల నాశ్రయించి సకలశుభముల నందఁగలఁడనియు నొత్సుకృముతో నుద్బోధించెను. అస లీ మహాత్ముడే సకల వేదసారసంగ్రహము. అట్టి యీతఁడు ప్రబోధించిన 'గిరిశిఖోపనిషత్తు' సకల ధర్మోపదేశ సారసంగ్రహము. ఒకనాఁడు జేసునాథుఁడు దేశదేశములనుండి వచ్చిన నానాబధిరోన్మత్తపంగ్వంధాది రోగులఁ దన యమృతహస్తమున నాశీర్వదించి స్వస్థదేహులఁ గావించి, యొత్తికొనివచ్చు

ప్రజానీకమును దప్పించుకొనుటకై తానొక పర్వతశిఖర
మునకుం జేరి, ప్రార్థనపూజారూపమున విశ్రాంతిగైకొని,
తన్ను విడవలేక వెన్నంటివచ్చిన శిష్యసముదాయమును గనుం
గొని భవబంధమోచనుండు ప్రసాదవచస్సుల మోక్ష
మార్గము నిట్లుపదేశించెను ; “భక్తివిసములై న వారలే
యదృష్టవంతులు, వారే మోక్షగాములు. పశ్చాత్తాప
తప్తులకే హృదయశాంతి లభించును. అడఁకువగల్గి యీశ్వర
పూజాభాజనంబై తనర్చువారల జీవితములు ధన్యములు,
దయామయులపై నే యీశ్వరుని కరుణ ప్రసరించును. నిర్మల
హృదయులై, శమదమసంపన్నులై నన్ను గుఱించి యిడు
మలఁగుడుచు మీ గెంతయుఁ బుణ్యజీవులు. మీకు శాంతి
భద్రతలు గలుగును. మీరీ ప్రపంచమును వెలింగించు జ్ఞాన
జ్యోతులు. ప్రాణివధ మాట యేల, ప్రాణిహింస చాలు,
మిమ్ముల నరకాగ్ని దహించివైచును. మీ శత్రువునైనఁ
బల్లెత్తుమాటయైన నాడగూడదు; మనస్సు నొప్పింప
గూడదు. మీ పూర్వధర్మశాస్త్రములు వ్యభిచారము పరమ
పాపమని వచించెను. కాని కాముకుడై, పరకాంతాముఖావ
లోకనముచేసినను వ్యభిచార పాపపంకిలుఁడే మానవుఁడు.
ఆ దుష్టభావమునకుఁ గారకురాలైన యక్షమును ‘అంగ
ప్రాతములోఁ జికిత్సకుఁడు నుష్టాంగంబు ఖండించి శేషాంగ
ప్రేణికి రక్షసేయక్రియ’ తత్తణమే యూడఁబెట్టికి పాతి
వేయవలెను. కట్టకొనిన ధర్మపత్నిని విడిచిపెట్టినవాఁడు
వ్యభిచారిసమానుఁడు. తలపైఁ జేయివైచి ‘దైవము

సాక్షిగా, భూదేవిసాక్షిగా' అని యొట్టుపెట్టుకొనుట యతి పాపము. 'దెబ్బకుదెబ్బ తీయవలెను, కుక్క కాటుకుఁ జెప్పు దెబ్బ' యని మూర్ఖు లాడుదురు. అది కడుంగడు నీచము. హింసను సైత మహింసచేతనే జయింపవలెను. మిమ్మెవరైన నొక చెంపపైఁగొట్టిన రెండవచెంప త్రిప్పుడు. మీ యిగ్గి నెవఁడైనఁ దీసికొనినఁ బైబట్టసహిత మిచ్చివేయుడు. మీ శత్రువును సహితము మీరు ప్రేమించవలెను. అదియే ఋములను జగన్నాథునివలెఁ బరిపూర్ణస్వభావులుగఁ జేయును. నిరాడంబరజీవనమే జీవనము, గుప్తదానమే దానము, నిష్కామపూజయే పూజ. ఇంద్రియలోలత్వము విసర్జించి, దైహికసుఖముల నవలఁగ్రోసి. విశ్వర్యము నంట రాని మహావిషంబుగాఁ బరిగణింపవలయును. సర్వము నా భగవంతుఁడే సరిచూచుకొనును. నాకుపోసినవాడు నీకు పోయకుండునా? వనపుష్పములు విరియఁబూయుచున్నవే ! తమ ప్రఫుల్లత కవి కష్టించినవా! తప్పులెన్నువారు తమ తిప్పులెఱుంగరు. పరదూషణ పరమదోషము. కేవలము జపమాల త్రిప్పువారలకు మోక్షము గలుగఁబోదు. ఈశ్వరా దేశము నెఱింగి యూచరించిన భక్తులకు సర్వశ్రేయము లొడఁగూడును; కైవల్యము హస్తామలకమగును. ఇట్లుప దేశ మొనరించిన యనంతరము భగవానుడు దివ్యరూప ముపసంహించి, తన పనుల గుర్తెఱింగి సంచరించు పనుల కాపరిచందమునఁ గొండధిగివచ్చి భక్తులంజేరెను. వారి కండటకు మనస్తృప్తిగా నందఱు నన్నివిధంబుల ననునయా

లాపంబులు సలిపి తనివి నొందించెను. జేసునాథుని యుపదేశంబంతయు భక్తజనులకు సుగ్రహంబుగానుండుటకై యితిహాసమయంబు గావింపఁబడియుండెను. అతఁడహర్నిశము 'నేను' అనునది యాత్మయనియు, నాత్మ యవినాశకంబు నవిముక్తంబునైన శుద్ధసత్వంబనియు, అహంబ్రహ్మస్మియనియు, తత్వమసియనియుఁ బ్రబోధించెను. "నేనా పరమాత్ముని తనయుఁడను", "నేను, నా పరమపితయు నొకటే", "మీరందఱును భగవంతుని సంతానమే", "ఆ భగవానుని దివ్యధామము మీ హృదయములందే యున్న"దని గంభీరవచస్సుల నానాజరీనుండైన జేసు నిత్యము పలుకుటయే కాని యా మహానుభావున కీప్రపంచముతో నే యితర సంబంధమును లేదు. తమప్రపంచమును దివ్యజ్యోతితో నింపుట, మర్త్యకోటి కమృతత్వము బ్రసాదించుట—ఇదియే యా మహాత్ముని నిర్దిష్టకార్యము. 'ఓ పరలోకమందుండు మా పితా' యను ప్రార్థన సామాన్య జనానీకమున కందుబాటులో నుండునంత సులభసావేద్యమై యొప్పుచున్నది. భక్తులకు భక్తియోగము, సాంఖ్యులకు సాంఖ్యము, జ్ఞానులకు జ్ఞానయోగము బ్రబోధించిన యోగేశ్వరేశ్వరుఁడు, సన్యాసమే సంస్కృతివిముక్తికి, మోక్షసిద్ధికి బరమమార్గంబుగా నెఱింగించిన జ్ఞానమూర్తి జీవితాంతము వఱకును లోక సంగ్రహార్థమై సామాన్య మానవునివలెనే కాలముగడిపెను. నానాటికి మత గురువులకు, పరస్పర్యులకు హీరోదుప్రభువునకుఁగూడ జేసునాథునిపై నసూయా

వైషమ్యములు పెచ్చుపెరిగిపోయెను. వారు జేసు నాస్తికుఁ డనియు, సాధుపురుషులకుఁ బరమశత్రువనియు, దుర్మార్గులకు మిత్రుఁడనియు, నాతఁడొనరించు నతిమానుష కర్మంబు లన్నియుఁ బైశాచికంబులనియు దుష్టప్రచారము జేలరేగించిరి. రాజవశము దొరికిన నతని శిక్షింపవలెనని సమయమునకై వేచియుండెను.

పస్కావండుగ సమీపించెను. విందు సిద్ధమాయెను. జేసుప్రభువు పరిశుభ్రజలంబులతో శిష్యపాదములు ప్రక్షాళించి వారితోఁ గలిసి భోజనమునకుఁ గూర్చుండెను. అంతనాతఁడు “మీలో నొకఁడు నన్ను నాశత్రువుల కప్పగించు” నని వచించుటయు, నందు కందఱును గడుంగడు దుఃఖించి యెవరికి వారే “నేనా! నేనా!” యని ప్రశ్నించుకొనఁజొచ్చిరి. పీట రహంకారముతో “నెవరేపనిచేసినను జేయఁగలడు కాని నేనుమాత్ర మట్టి సీచకాగ్ర్యమెప్పుడును జేయ”నని ప్రగల్భములాడ, జేసు, “ఈరాత్రియే కోడికూయక మునుపు నీవు నన్నెఱుంగనని ముమ్మాఱు రాజభటుల దౌర్జన్యమునకు వెఱచి నన్ను నిరాకరించెదవు సుమా” యని పీటకునకుగర్వభంగమగునటులు హెచ్చరించెను. అంతట జేసునాథుఁ డొక రొట్టె దీసి, దాని నాశీర్వదించి, “యిది నా శరీరము దీనినిమీరు గొనుఁ”డని చెప్పి పంచియిచ్చెను. అనంతర మొకపాత్రవారి కందిచ్చి “ఇందలిరసమృస్మదీయహృదయ రక్తము ; పతితమానవుల తౌలితాఖిలకల్మషులుగాగాఁ జేయ జిందింపఁబడిన నిబంధనరక్తము; దీని నాస్వాదింపుఁ” డని

చెప్పెను. తరువాత శిష్యులందఱుఁడై గెత్సేమనీవనముఁ బ్రవేశించి, యందు ధ్యానసమాధి నొకింత తడవుండి, మగిడి పయనించు సమయమున ముక్కడిరక్కసుల మూక యొక్కటి యొక్కడనుండియో వచ్చి యాతనిఁ జూట్టు ముట్టెను. అంత నాతని శిష్యులలో నొకఁడైన జూడాస్ ప్రభువును సమీపించి, 'తండ్రీ, నీకు శుభము' ననుచు నతని దివ్యపాదారవిందముల వ్రాలి పాదచుంబనము గావించెను. అది సంజ్ఞగా నెఱింగినయాశాత్రవసమూహం బాతని బంధితునిఁ గావించి, పాంటియస్ న్యాయాధికారియొద్దకుఁ గొంపోయిరి. ఆమూర్ఖులదంభత్వము, మదాంధత, మౌఢ్యము నర్థముచేసికొనలేని యా న్యాయమూర్తి పాపభీతి యనుదవానలంబు నిజహృదయగహనంబు దహింపుచుండ, మతగురువుల యొత్తిడిచే నితికర్తవ్యతామూఢుడయి యా కఠిన కర్కశహృదయుల, కారకృపిపాసువుల కా జేసునాథుని సిలువ వేసికొనుడని యాహుతిగా నర్పించెను.

దేహమున రక్తవస్త్రములు, తలమీఁద కంటక కిరీటము, చేత నొక బొంతకఱ్ఱధరించి నిబిడాంధకారమున నొక దివ్యపురుషుఁ డొక దుర్భరమైన సిలువ నతిప్రయాసమున భుజమున కెత్తుకొని ప్రళయకాల సముద్భూతనిర్భాతభీష్మ ధ్వానమువలె విశ్వమందంతటను నితాంతప్రతిధ్వనులీను దుస్తరకఠోర దుఃఖార్తితోఁబరేతభూమిఁజేరెను. రాత్రియో, మధ్యాహ్నమో తెలియని యా కాలనిశానదృశ మధ్యాహ్నమున, నిరుగెడల నిద్దురు దొంగలు కఠినశిక్షాబాధితులై

యుండ, మధ్య సకలరోగార్తుల నుద్ధరించిన యా దివ్యకరముల కినుపమేకులు గొట్టఁబడి, ఇల్లనక వాకిలియనక శ్రమమనక విశ్వమంతయు నిరంతరపర్యటనము సలిపిన యా దివ్యచరణములు రక్తమండితములై సిలువపై నసంతప్రశాంతి ననుభవించుచుండఁ, బ్రధానయాజకులు, మతగురువులు, పెద్దలు, స్త్రీబులునా సిలువచుట్టును జేరి జేసునాధుని హేళనచేయ మొదలిడిరి. ఈ దేవళమును నాశనమొనర్చి దినత్రయములోఁ బునస్సృష్టి గావించునని ప్రగల్భములు కొట్టితి, వేదీ నిన్నిప్పుడు రక్షించుకొనుమనియు, నీ వీశ్వరకుమారుడవైన, నేదీ యా సిలువనుండి దిగి రా చూచెదమనియు, ఇతరులను రక్షింపఁగలిగెను, తన్నేల రక్షించు కొనలేకపోయెననియు, ఇస్రాయాలుల రాజైన యా జేసు నాధుఁడు క్రిందికి దిగివచ్చిన నాతని రక్షకుఁడని నమ్మెదమనియు, ఆతఁడు భాగవతోత్తముఁడు కదా! ఇప్పుడాతని నీశ్వరుఁడే రక్షించుననియుఁ బలువురు పలువిధముల నాడి పోసిరి. పతితపావనుఁడైన జేసురక్షకుఁ డా కల్మషజీవులఁ గనికరించి 'యప్రాజ్ఞ' లని ఊమించి యుపసంహార సమయ మాసన్నమగుటచే నిజావతారంబుఁ జాలించెను.

ఆ మహాశ్వేశానమున దుస్తరదురంత కఠోరక్లేశము— గాఢాంధకారము — తన్మధ్యంబున మిన్నంది తేజఃపుంజమై వెల్లుగొండు, సిలువ—కప్టనముద్రమున మునిగిపోవువారి నుద్ధరించు తరణి—కలకాలము తమాపటలిని ఛేదించి ప్రకాశించు నీశ్వరవిజయపతాక—మెఱసిపోయెను.

3. బుద్ధభగవానుఁడు

రాజదంపతులు హంసతూలికాతల్పమునఁ బవ్వళించి యుండిరి. మహారాజు మాయాదేవి స్వస్నావస్థలోనుండెను. నభమందుండి యొక దివ్యనక్షత్రము. కామధేను క్షీర సన్నిభధౌతదంతపట్కముతో నలరారు గజరాజము రమ్య కాంతుల వెదజల్లుచువచ్చి యామె గర్భమునుజూచి సవ్య భాగమునఁజేరెను. మాయాదేవి మేల్కొంచెను. ఎఱుంగ రాని యొక దివ్యానంద మౌ హృదయమునఁ బొంగి పొరలెను. ఇంతలోఁ దూకుపు తెల్లవాతెను. దేదీప్యమాన మైన తేజస్సాకాశమున నంతట వ్యాపించెను. బుద్ధభగ వానుఁడు ప్రభవించుచున్నాఁడను మర్మరధ్వనులతో విశ్వ హృదయము నిండి యుప్పొంగెను. రాజజ్యోతిష్కులు, మహాపండితులు “రవి కర్కాటకమునం దున్నాఁడు. మహారాజు గర్భవాసమున విజ్ఞానఖనియైనవాఁడు, సకల ప్రపంచమును విద్యాతిమిరంబునుండి సముద్ధరింపఁ గలిగిన ప్రబుద్ధుఁడు, పరమపవిత్రశిశు పున్భవించు”నని స్వప్న ఫలముఁ జెప్పిరి.

మాయాదేవికి నెలలు నిండెను. ఒకనాఁటి మధ్యాహ్నసమయమున నామె నిజాంతఃపురోద్వాసవన మున న్యగ్రోధవృక్ష రాజచ్ఛాయ నభివసించియుండెను. అంత శుభోదయవేళయగుటయు నిజశౌఖాసమూహంబుతో మిన్నుముట్టెడు నాతరువు నేలకువంగి సుగంధపుష్పాలంకృత

కిరీటం బామెమాళి నలంకరించెనో యనునట్లు పొదరింటి నొకదాని నామెకు సంతరించెను. భూదేవి సద్యోవినిర్గత పరీమళకుసుమరాజిచే నొకశయ్య నేర్పజేసెను. ఆ దివ్య బాలకు పురిటిన్నానమునకై యచటనున్న యొక చంద్ర కాంతశిల మంజుల జలప్రవాహమును బ్రసాదించెను. అంతఁ గొంతసేపటికి రాణి సుఖప్రసూతయయ్యెననియు, సకల శుభలక్షణశోభితుండగు ముద్దుకొడుగుండు జనించెననియు మంగళప్రదమైన వార్త రాజునకుఁ గొంపోబడెను. రాజు మందానంద కందళితహృదయారవిందుడై రాజకుమారు నంతఃపురంబునకుఁ గొనిరా రత్నసువర్ణాలంకృతమై రమణీయమైన పల్యంకిక నొకదానిని బంచెను. నలుగురు దిక్పతులును సామాన్యాకృతుల నిజరూపంబుల మఱుగుపఱిచి భూభారము తొలఁగింప నవతరించిన యా 'పిన్నపెద్ద' భారము వహించిరి. రాజకుమారుఁడు రాజగృహముఁబ్రవేశించెను. ఏతత్తమయంబున వింత శకునంబులు దోచుటయు రాజహృదయ మాందోళితమయ్యెను. వెంటనే శుద్ధోదనుఁడు పండితుల రావించి నిజదేవీ స్వప్నఫల మింకొక నూరడిగి వారివలనఁ దన కుమారుండు తప్పక మహాచక్రవర్తియగునని యెఱింగి సంతృప్తహృదయుడై రాజ్యమందంతటను గొప్ప యుత్సవము చాటఁబంపెను. సకల సామంతభూపాలాలంకృత సభాభవనమున నొక శుభముహూర్తమున నా రాచబాలునకు సర్వార్థసిద్ధుఁ డను చన్ద్రనామకరణంబు గావించిరి.

అసభామంటపమున విజ్ఞాన సంపత్తిచే బలిత కేశుడై యొప్పు నసితమహర్షి తన దివ్యతేజస్సు వెల్లివిరియఁజేయుచుండెను. రాజదంపతు లిద్దఱామహాత్ముని పాదపద్మములకు నండప్రణామంబు లాచరించి తమ కుమార రత్నము నాతని ముందుంచిరి. ఆతండాశిశువు నవలోకించుటయే తక్షణపుగా నిజాసనంబునుండి దిగ్గనలేచి యశ్వాలు పాదధూళి ననుల కద్దుకొని, “దేవా! లోకోద్ధారకా ! జగద్రక్షకా ! పాప పంకమగ్నమైన సర్వజగము సముద్ధరింప భువి కవరించిన శ్రీ బుద్ధదేవా ! ధన్యుడను, ధన్యుడను, అనితరలభ్యంబైన నీదర్శన మహాభాగ్యంబుబిచ్చెను. నాజన్మ తరించె”నని పల్కి, రాజాభిముఖుడై, “రాజా, యీపాపండు నూనవ వృక్షంబు పెక్కువేల యేండ్ల కొకమారు పుష్పించు నవ నవోత్పుల్లకుసుమరాజంబు. వికసించి విజ్ఞానవాసనా ఘుమ ఘుమలు విశ్వమందంతట వెల్లివిరియఁజేయును ; ప్రేమా మృతమును బ్రాణికోటిపై వర్షించును. ఈ రాజగృహమున దివ్యరాజీవంబు సముద్భవించినది. ఎంత యానందదాయకమోకదా ! కాని—కాని. యోరాజా ! ఈ రాచపాపని విషయమున మీహృదయ కుహరమునకొక కఠోరాఘాతము తగులనున్నది ! అమ్మా. మహారాజ్ఞీ, ఈ దివ్య శిశువును గనిన భవదీయ గర్భంబెంత శ్లాఘనీయంబైన దమ్మా ! ఇంక నీ కష్టములు గట్టెక్కును. మానవ జీవితమే దుఃఖ భాజనమైనది. కాని నీవింక నేడు రోజులలో దుఃఖాతీతమును, శోకరహితము నైన యవస్థ నందగల్గె”వని భావిఫలంబు

సూక్ష్మవ్యంగ్యరీతులఁ దెలియఁజేసెను. నాఁటి కేడవనాఁటి రాత్రి మాయాదేవి మందస్మిత వదనారవిందముతో నిజ హంసతూలికా తల్పమున శయనించెను. ఆ నిద్రయే యాపె చరమనిద్ర.

రాజకుమారున కెనిమిదేఁడుల ప్రాయము వచ్చెను. శుద్ధోదనుఁడు మంత్రి సామంతులతోఁ బేరొలగంబుండి తన కుమారునకు విద్యాభ్యసనం బొనరించుటకు విజ్ఞాన ఖనియైన సద్గురు వెవ్వరాయని యాలోచించుటయు, నందఱును విశ్వామిత్రుండని యేకగ్రీవముగా నుద్ఘోషించిరి. విశ్వామిత్రుని కాహ్వానము వెల్లెను. ఆ ఋషిపుంగవుం డరుదెంచి యొక శుభముహూర్తమున రాచపాపనిఁ జేరఁదీసి, దేదీప్యమానం బైన యొక రత్నస్థగిత శ్రీచందన ఫలకంబున గాయత్రీ మంత్రరాజంబును లిఖింప నాజ్ఞాపించెను. గురు వాజ్ఞాపించుటయే తడవుగా, నాబాలకుఁడన్ని భాషలలో నద్దాని లిఖించి చూపెను. ఇంతియే కాక గణితశాస్త్రమున సధిక మేధాసంపన్నుఁడఁ జూపెను. ఈ విజ్ఞానం బపూర్వమని యందఱు నాశ్చర్యచకితులైరి. ఆచార్యుండైన విశ్వామిత్రుండును నమందానంద తరంగితాంతరంగుండై, “నీ వెక్కడి శిష్యుఁడ, వే నెక్కడి గురుడను? నీవు సకలలోకాచార్యుల కాచార్యుడవు. జగద్గురువ వయ్యును సామాన్య శిష్య స్వరూపంబున లోకసంగ్రహార్థము చదువఁదొడఁగితివి, సామాన్య మాపవులకు విద్య భూషణంబగుఁగాని ప్రాబల్కుల వేతనగు నీవీ చదువులకే యలంకరణంబు” వని నతులొనర్చి

యా మాయాబాలకుని పాదధూళి భక్తివినముండై మాలి
ధరించి నిజగృహంబున కేగెను.

రాజకుమారుండు రాకాసుధాకరబింబమువోలె దిన
దిన ప్రవర్ధమానుడై వయస్సుతో పాటు విజ్ఞానమును, విజ్ఞాన
ముతోపాటు వినయమును నభివృద్ధిపొంద, రాచరీతితో,
ధైర్యసాహసములతో రాజకుమారోచితములైన యశ్వా
రోహణము, విలువిద్య మున్నగువాని ననదృశకౌశలంబున
నభ్యసించెను. అతం డొకనాడు సమానవయస్కులగు
సహచరులతోఁ దన యుద్యానవనమునకుఁ బోయెను.
అం దాతఁడటనిటు వినోదార్థంబు పర్యటనంబు సేయుచుండ
విహాయసమార్థమునఁ గపోతసమూహమొకటి ప్రణయగీత
ములు పాడుకొనుచు నింటిముఖంబుగాఁ జనుచుండెను. ఆ
మనోహరదృశ్యమును సర్వార్థసిద్ధుఁ డానందంబున మధుర
పీయూషమువోలె నేత్రములఁ ద్రావుచుండ నందుండి యొక
కపోతంబు నేలఁగూలె. ఆ సక్షి సక్ష మధ్యంబునఁగల శిశు
బాణంబును, దద్బాణాఘాతోజ్జిత రక్తసిక్తతూలికలను
జూచి యా దయాసముద్రుని హృదయము నీరై పోయెను.
వెంటనే సిద్ధార్థుఁడా పడిన పాపురంబును దీసి, యెడిలోఁబెట్టు
కొని తన మెత్తని చేతులతో నిమురుచు, నా యమ్ముపెరికి,
యచ్చోట నాకులపసరుమం దుంచెను. ఆ దెబ్బయొక్క తివ్ర
తిరబాధ నూహింపఁజాలక యాయాశుగముతోఁ దన చేతఁ
గుచ్చుకొని తద్బాధాజనిత బాష్పకణపూరితనయనంబులతో
దాని ననునయింపఁజొచ్చెను. అంతలో నొకదూత యరు

దెంచి, రాకుమారునితో “అర్యా! మా ప్రభువగు దేవదత్తునిచే బంపఁబడితిని. అస్మదీయప్రభు హస్తస్యస్తధనుర్విముక్తః. బాణంబుచే నేయఁబడి కపోతరాజం బొండిపుష్ప వనమ్మున నీ మూలతీనికుంజమునఁ బడియెను. దయచేసి యా పక్షినిప్పించవలయు”నని యడిగెను. అందుపై సిద్ధార్థుఁ డాదూతని దిలకించి, “ఓయీ! పక్షి మరణించియుండిన పక్షంబునఁ జంపినవానికిఁ బంపించుట సమంజసము గాని యియ్యది ప్రాణసహితంబు. నా సోదరుఁ డీ స్నిగ్ధసుందరమృదుల పక్షంబులోని దివ్యగతినిమాత్రమే యంత మొందించె”నని ప్రత్యుత్తరంబిచ్చుటయు, వెనుక నేయున్న దేవదత్తుఁడా మాటలకు “రాజకుమారా, వన్యశకుంతం బెవ్వని బాణమున నేలకువ్రాలునో వానిదేసుమా! ప్రాణమున్నది, మరణించినదను నంతము నాలోచింప నవసరములేదు, అది గగన మార్గమున సంచరించునప్పు డేరిదియును గాదు కాని మదీయ బాణనిర్భిన్నపక్షములతో నేలఁదాకిన యిది నాయదియే” యని చెప్పెను. వెంటనే హృదయము నిర్వేదమును బొందఁ జప్పున నాపిట్టను జేతులతో నిముడుచు, రాకుమారుఁడు దాని మెత్తనిమెడను తనచెంపకుఁజేసి లాలించి దాని నెడఁబాయఁజాలక. “నేనీయను. ఇయ్యది నాయదే, ఈశ్వరుఁడు దయాసముద్రుఁడు. ఆతని ప్రేమ యనంతము. ఆ దివ్యప్రేమ కారణముగా నీ విహంగము నాయది. ఈ విహంగమే కాదీ ప్రపంచమంతయు నాయది. హింసా మయమైన, దుఃఖభాజనమైన యీ మానవప్రపంచమునఁ

బ్రేమతత్త్వప్రచారమున కిది మొదలు. ఈ విశ్వమునంతను గరుణతో నార్ద్రమొనరించి పలితమానవులకు మానవ ధర్మము బుపదేశించి సముద్ధరించెద. ఈ పక్షిని విడువను. దేవదత్తా ! కావలసిన సీసంశయము విడుటకై పండితసభను బ్రశ్నింపు”మని చెప్పి దానితోఁగూడ నిజమందిరమునకుఁ జేరెను.

మరుసటిదినము రాచదర్బారులో పండితసభ జరిగింపఁబడియెను. అందు రెండు పక్షంబులుగా నందలి పండితులందఱు నిరువురు రాజకుమారుల పక్షంబున వాదోపవాదంబులు జరిపిరి. పెద్దయుంబ్రాద్దు గడచెను. కాని వారిదమిత్యమని నిర్ణయమునకు రాఁజాలరైరి. అంత నా సభామధ్యము నుండియొక వృద్ధసన్యాసి లేచి, “ప్రాణమున కేమాత్రమైన విలువయుండినఁ బ్రాణములు తీయనుంకించినవాని చేతులలోనా దానిని బడవేయనుంకించుట ? పాణిదాతకే యారక్షింపఁబడిన పక్షి చెందుట సవ్యము. బాణము వేసినవాఁడు డాక్షిణ్యరహితుఁడై హింసామతి వస్తునాశనము కాంక్షించును. అట్టివానికా మీరు తీర్పునిత్తు ?” రని యుత్కంఠమైఁ బల్కెను. అందఱు నయ్యదియే సమంజసమని యొప్పుకొనిరి, సిద్ధార్థుఁడు విజయవంతుఁడాయెను. తనచే బ్రాణరక్షణము కావంపఁబడిన యాయండజము స్వేచ్ఛగా విహాయసమార్గమున కెగసి తోడి కపోతములఁ గలసికొనెను. ఆవృద్ధతాపసియు పలితభోగఁడైన నాగేంద్రుని మూర్తి ధరించి తిరోహితుఁడాయెను.

అంతఁ గొంతకాలమునకుఁ బృథివీపతి తన తనయుం
జూచి, “నాయనా! ఈ వసంతకాల మెంత మనోహర
మైనది! మన విశాలసామ్రాజ్యమంతయు నొకపరి పర్య
టించి రావలయును జుమా! ఫలసస్యసమృద్ధమైన మన
ధరామండలమంతయు నొకమాటు చూచిరమ్ము. నాయనం
తరము భూభర్తవై యీ ధరణీభారము భవదీయభుజా
స్కంధముల వహింపవలసినవాఁడవు, ముద్దుతండ్రి!” అని
చెప్పి తగిన సేవకులనిచ్చి రాజకుమారునిఁ దిరుగఁబంపెను.
సిద్ధార్థుఁడు రథారూఢుడై పల్లెలు పట్టణములు, వనములు
నుద్యానవనములు బర్యటించెను. కృషీవలులు దమ చాక
చక్యము బయలుపడ భూమిదున్ని విత్తులఁ జల్లుచుండిరి.
మొలచిన మొక్కలు మొలచుచున్నవి. పుష్పించెడు
వృక్షములు పుష్పించుచున్నవి. భూమి పచ్చనిచీర ధరించి
కన్నులపండు వొనరించుచుండెను. కాని యీ యానంద
దృశ్య మనంత వ్యథతో నిండియుండెను. కాడి మోయలేక
యఱులు కాయలుకాచిరక్తస్రావముతో బాధపడుచుదున్న
లేక దున్ను పశువులను, ఒకదాని ప్రాణములపై నింకొకటి
యాధారపడి యొండొంటిఁ జంపుకొని తిని తమ కాయములఁ
బెంచుకొను ప్రాణులను జూచి “ఈ జీవితము సర్వము
దుఃఖభాజనము, కంటకసమన్వితము” అని తన భృత్యుల
నొకింతకాలము దవ్వలనుండ నాజ్ఞాపించి, యొంటిగా నొక
వృక్షమూలమునఁ బద్మాసనాసీనుడై యీ ప్రాపంచిక
సాంసారిక మాయాతీతసత్యము నెఱుంగఁగోరి ధ్యాననిష్ఠ

వహించెను. ఆ సమయంబున గగనమార్గంబునఁ జరించు దేవర్షి గణ మామాయాబాలకమూర్తినుండి వెలువడుచున్న యనంతతేజస్సుచే శాశ్వతింపఁబడి, వచ్చి, యామహాత్ముని దర్శించి, యయ్యనఁతుని యనంతగుణంబులఁ బ్రశంసించి చనిరి.

సూర్యభగవానుఁడపరాదిచేరుచుండెను. కుమారుఁ డింకను నిలుచేర లేదని రాజు బయలుదేటి వెతకుకొనుచు వచ్చి యావనమధ్యమున నొక వృక్షమూలమున నిమిలిత నేత్రుడై, ధ్యానపరుడై యున్న తనయునిఁ బొడగాంచెను. అది సాయంసమయమగుటచే దరుచ్చాయ లమితత్వరిత ముగా చలనము వహించుచుండెను. అట్టి తరుణమున నా మహాభాగునకు నెండ తగులకుండ దరినున్న యశ్వత్థ వృక్షమలన్నియు గుమిగూడి యొక నిబిడనికుంజముగా నేర్పడి తమ ఛాయచే నాచ్ఛాదించి కాపాడుచుండెను. ఈ విచిత్రదృశ్యముఁ దిలకించు రాజుకర్ణములకు “ఈ రాజు కుమారుని హృదయమునుండి విచారచ్ఛాయ దూరమగు నంతవఱ కీ తరుచ్చాయ తలఁగిపో”దను నొక దివ్యాంబర వాణి వినిపించెను.

రాజకుమారుఁడు పను నెనిమిదియేడుల ప్రియము వాఁడాయెను. రాజుతని నిమిత్తము మూఁడు సౌధరాజముల నిర్మింపించెను. అందొకటి శీతకాలమునఁ జలిలేకుండనుండు నది ; రెండవది ముండువేసవిలోఁ జండభాస్కరుని ప్రచండత కందని చలువఱామేడ : మూడవది వసంతకాలమున నివ

సింప నింపెనగు నీలంపుటాల వింతసాధనము. వీనిచుట్టును విరివిగా ఘుమఘుమలు వెడఁజల్లు నానావిధలతావితానము లతోఁగూడిన యుపవనములును, నిర్మలవారి పూరితములగు ఝరీప్రవాహములను విరాజిల్లుచుండెను. అగ దీతఁ డానందముగఁ గాలక్షేపముఁజేయ వింతవింత వినోదము లేర్పఱుపఁబడెను. చకచకలాడెడు చక్కని వయస్సు, సకల సౌఖ్య సౌభాగ్యముల నీను సంపూర్ణ సంపదలుఁ గలిగియుండియు నిరంతరం బాతని మనస్సు మేఘాచ్ఛాదితమైన యాకాశము చాడ్చున నుత్సాహరహితంబై యొప్పుచుండెను. ఎట్టి వినోదముల నాతఁడు పొల్లొనఁడు, ఏ వికాసమును మోమునఁ దోపనీయఁడు. ఎల్లప్పుడును మనస్సునం దాతఁ డేదియో యాలోచించుచు ధ్యానాయత్తచిత్తుఁడై మెలఁగుచుండును.

కుమారుని వింతచర్యల నవఱోకించి రాజశివకల మనస్కుండయి మంత్రుల రావించి వారితో “అమాత్య పుంగవులారా ! ఆనా డావృద్ధ తపస్వి యాడిన పలుగులును, స్వప్నశాస్త్రజ్ఞు లాస్వప్నమున కన్వయించిన యర్థమును నొకపరి జ్ఞాపకము దెచ్చుకొనుఁడు. నా హృదయరక్తము కన్నఁ బ్రీయతముఁడైన నా యీ తనయుఁడు శత్రువిజయముగాంచి రాజరాజయి భూచక్రింబంతయు నేకచ్ఛత్రాధిపత్యముగా నవక్రిపరాక్రిమంబున నేలుటొండె, లేదా సర్వసంగపరిత్యాగ మొనరించి సకలభోగములఁ బరిత్యజించి నిరంతర విచారసాగరనిమగ్నుఁడై మనుటొండెఁ జేయు. అనుభోగ్యంబులైన వివిధసౌఖ్యసంపదల నెడఁబెట్టి విరక్త

చిత్తుడై సన్యసనంబు గ్రహించిన తరువాత నేను ప్రాప్త
మగునో యెవరి కెఱుక ! మీరు మహాత్ములు, బుద్ధి
మంతులు. కార్యసాధనధురంధరులు. నా కిప్పుడు చేయ
వలసిన కర్తవ్య మెఱుంగఁజేయవలయు” నని వారిని గోరెను.
అందుపై వారిలోఁబెద్దవాఁడిట్లనియె : “మహారాజా ! ఇట్టి
వికారచేష్టలను బ్రేమ చక్కఁబెట్టును. సుందర తనూ విలస
ద్విలాసినీ ప్రణయరజ్జువులచేత నీ కుమారుని హృదయము
బంధింపఁజేయుము. స్వర్గమునైన మఱపించు విశాల మీన
లోచనములు. అమృతము చిలుకు నధరము మున్నగువాని
సౌందర్యమనిన సీతఁ డేమి యచి యెఱుంగును ? మనోజ్ఞ
మూర్తులైన కాంతాసమూహముల సీతనికి జతచేయుము.
హృదయ మాకర్షించి వోచుకొను నంగనామణులనిచ్చి
యుద్వాహ మొనరింపుము. లోహశృంఖలములచేతనైన
బంధింపరాని భావసంచయమును సహితము గమని తన
రమణీయ కేశపాశమున ననాయాసముగాఁ గట్టి వేయఁ
గలదు.” ఈ యాలోచన కందఱును సమ్మతించిరి కాని
రాజున కాకార్యము సాధించుట కనకాశము కాన్పింపలేదు.
తమ కనుల కందముగాఁగాన్పించిన పిల్లలఁదాము సమ్మతించి
పెద్దలమను నహంకారమునఁ గట్టఁబెట్టినచో నా కన్యలాతని
హృదయమాకర్షింపఁజాలకపోవచ్చును. అట్లుగాక పదిమంది
పెండ్లి కుమార్తెలఁ జూపించి ‘నాయనా ! నీ మనస్సునకు
సచ్చిన పిల్ల నెంచుకొనుము. పెండ్లి చేసెద’మనిన నొక చిఱు
నవ్వుతో ప్రణయసౌఖ్యము రుచి నెఱుంగని చిఱుతప్రాయంపు

రాకుమారుడాయంగనలపొందుడ్రోసిపుచ్చునేమో ! ఎట్లా తని నొడంబడజేయుటయూ యని సంశయమునఁ గుందు రాజుం గాంచి వేటొక మంత్రి “రాజా ! రాజనగరమున నొక వింత పండుగ చాటింపవలయు. అం దీ రాజ్యమందలి యసద్భుతతనావిలాసినులైన కన్యకామణులు కేళీవినోద ములఁ బాల్గొనవలయును. వారినందఱను మన రాజకుమారుఁ డనేక బహుమానములిచ్చి బహూకరింపవలయును. ఏలేళ్లం దర్భమున నే యంగనామఃః యాతని హృదయ నూకర్షించి విచారమగ్నమైన యాతని నదనపద్మమును వికసింపజేయునో రహస్యముగాఁ గనిపెట్టి యావిలాసినినిచ్చి యాతనికిఁ బండ్లి చేసిన సర్వము చక్కబడు”నని మంత్రాంగమిచ్చెను. అందఱు నది సరియనిరి.

కపిలవస్తువున నుత్సవము చాటించిరి నగరమంతయు వింతగా నలంకరింపఁబడెను. వీటఁగల సుందరమూర్తులందఱు వాటలఁ బాల్గొనుచుండిరి. అందున్న యేకైక పురుషుఁ డా రాజకుమారుఁ డా వినోదములఁజూచి చూచి చివర కాకన్య లకు నిర్దిష్టబహుమానము లొసంగఁ బ్రారంభించెను. సమాధి గతుడైన సన్యాసివలె వికారరహితుడై : పద్మాసనాసీనుడై యున్న సిద్ధార్థుని ముఖము వీక్షింపనైన సాహసింపక యర్థ నిమిలితనేత్రములతోడనే కాంతలు తమతమ బహూకృతు లందుకొని వెడలిపోవుచుండిరి. ఉత్సవము పరిసమాప్తినందు సమయ మాసన్నమాయెను. తరుణీమణుల సంఖ్య తఱిగి పోవుటయుఁ జివర కొక్కకన్యాలన్నమే మిగిలెను. దివ్య

సుందరవిగ్రహముతోఁ జకితకురంగీలోచనములతో, శరచ్చంద్రచంద్రికల వెదఁజల్లు ముఖచంద్రునితో నపర రతీ సతియో యనునట్లు యశోధరాదేవి రాజకుమారుని సమీపించి, యతని చూపులలోఁ జూపునిలిపి, “ఆర్యకుమారా! నాకేమిచ్చెద” పని యడిగెను, రాజకుమారుఁ డాపఱికుల కలరి బంగరుపల్లెరమునఁ గానుకలు కరవైయుంట గ్రహించి, తన మెడలోని పచ్చలహారముఁదీసి. యామె కుసుమకోమల మైన మొల నలంకరించెను. చూపు లే మరుని తూపులాయెను. ప్రేక్షణమాలికా మధుకరీపుంజమునుండి ప్రణయమంజుల గానములు స్రవించెను.

సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడై లోకోద్ధరణార్థము నవధర్మ ప్రచారముచేయుకాలములో నెవరో, “ఆర్యా! ప్రథమ వీక్షణసమయముననే ఆ శాక్యకన్యపై ననురాగ మేల జనించె”నని ప్రశ్నింప “మాప్రణయ మపూర్వమయ్యు నపూర్వముకాదు, మాపరిచయ మనేక జన్మాంతరములది” యని భగవానుఁడు ప్రత్యుత్తర మొసఁగెను.

రాజీ సంతోషవార్త నెఱింగి యెట్టకేల కదృష్టవశమున రాకుమారుని మన స్సాకర్షింపఁ గలిగిన లతాంగి లభ్యమాయెనని వెంటనే శాక్యప్రభువునొద్దకు ‘సిద్ధార్థునకు యశోధర నీయవలసిన’దని యర్థించుచు వార్తనంపెను, శాక్యవంశ సంప్రదాయానుసారముగా స్వయంవరములోనే రాజకుమారుఁ డశ్వావోహణమున, విలువిద్యయందు, కత్తిసాములో తోడివారలలో మిన్నయై వన్నె కెక్కిన వానినే

వరింపవలయును. ఆ యాచార మెట్టి విపరీతపరీస్థితులలోఁ గూడఁ బరిత్యజింపరానిది. ఈ వార్త రాజునకుఁ దెలిసెను. రాజకుమారుఁడా యశోధరను వప్ప నన్యల నుద్వాహమాడ నని శపథము నహించెను, నిరంతర మంతఃపురముననే కాలముపుచ్చు సిద్ధార్థుడెక్కడ? ఈకఠినపరీక్షలో నుత్తీర్ణుడగు తెక్కడ? చాపవిద్యలో మిన్నయైన దేవదత్తుడు. అశ్వారోహణమున నేర్పరియైన అర్జునుడు, కత్తిసాములో నసమానకౌశలంబు గడించిన నందుడు నుండ వారిముందు సిద్ధార్థు డెట్లు యశోధరను జయించుకొనఁగలండని రా జెఱతయు వంతఁగుండఁజొచ్చెను. అంత సిద్ధార్థుడు తన తండ్రితో 'వెంటనే స్వయంవరము చాటఁబంపు'మని ప్రార్థించెను.

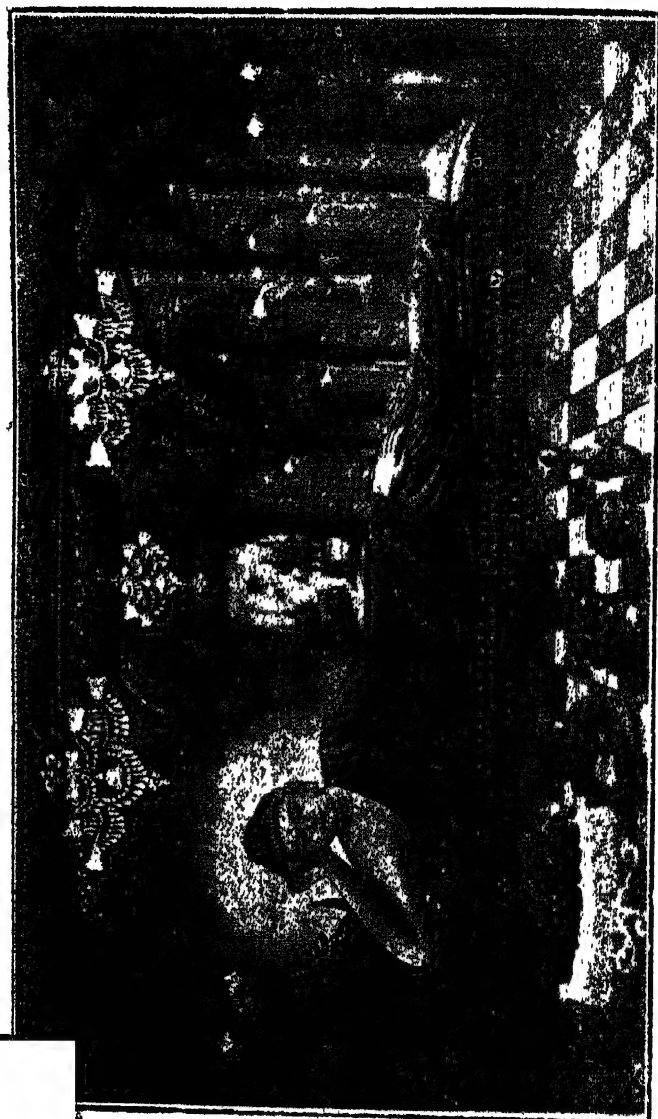
నాటి కేడవనాడు యశోధరా స్వయంవరమహాత్సవము. పురబాహ్య కేళీ ప్రదేశమున సర్వాలంకారములు గావించి వరపరీక్షార్థము సర్వసన్నాహములును గావింపఁ బడెను. సువర్ణపుష్పాలంకృత సిత వృషభరాజములఁబూన్చిన రథము నారోపించి యశోధర నిర్ణీతసమయమున కరు దెంచెను. రాజకుమారు లందఱును వచ్చిరి. అంత సిద్ధార్థుడు కంటకం బను తన తెల్లని వాజి నధిరోపించి విచిత్ర బాహ్యప్రపంచము నవలోకించుచు, పుట్టుకలో నేవిధమైన వ్యత్యాసము లేకున్నను, అవస్థాభేదములు కలిగినవారిని, సుఖదుఃఖముల నసమానముగా ననుభవించు రాజప్రజలను వింతదృష్టిఁ దిలకించుచు వచ్చిచేరెను. యశోధరా తనూన్యులు తన కనుఁగొలంకుల మెఱయ గుఱుముదిగి. ఈ

యాణీముత్యమును గంతహారమున ధరించుటకు. ఈ మణి. కౌస్తుభమును వక్షస్థలమున నలంకరించుకొనుటకు, ఈ కుసుమరాజమును హృశీబూనుటకు, బురుషోత్తమునకుఁ దప్ప నధికారములేదు. తోడిపందెకాండ్రే నా యాధిక్యము. నిర్ణయించెదరుగాక” యని స్వయంవరపరీక్షకు సంసిద్ధుఁ డాయెను.

ధనుర్విద్యాపరీక్ష ప్రారంభమాయెను. సందుఁడొక కంచుథక్క- నొక యాడుగొవుల దూరమునుండి భేదించెద నని పందెమువేసెను. అర్జునుఁడు నల్ల యేడనెను. దేవ దత్తుఁడు తాను మఱి రెండు గొవుల దూరమునం దుంచినను గుఱి తప్పననెను. సిద్ధార్థుఁడు తన గుఱి పదిగొవుల దూర మునం దుంచ నాజ్ఞాపించెను. సందార్జున దేవదత్తులు తమ తమ ప్రతిజ్ఞలు నిలుపుకొనిరి. చూడవచ్చిన ప్రజలందఱు. నాశ్చర్యచకితులైరి. ఇంక సిద్ధార్థునివంతు మిగిలెను. అతని లక్ష్మ్యమాచుమితదూరమునుండి చిన్న జాజికాయ చిప్పవలె. గాన్నించుచుండెను. లక్ష్మ్యము తప్పక యాదూరమునుండి యూకంచుథక్క- పగులఁగొట్టనేని విజయము సిద్ధార్థునిదే. కాని యెట్లది యనుకూలపడును? చూపరుల హృదయము లన్నియు సంశయనిస్పృహలతో నిండిపోయెను. యశోధరా కన్య యెట్టి విపద్ధృశ్య మాలోకింపవలసివచ్చునో యని భీత హరిశ్చేక్షణముల కడ్డగఁ బ్రకంపిత హస్తపద్మములతోఁ బసిఁడిముసుంగు ముందుకులాగెను. సిద్ధార్థుఁడును గుమార. త్రయముచే నుపయోగింపఁబడిన నిల్లింది, ముఖచంద్రుఁడు

ముసిముసినగవుల వెన్నెలలు వెదజల్లుచుండ గంధసింధు
రంబు చెఱుకుగడ నెత్తుగతి నెత్తి యెక్కిడినంతనే వింటి
కొప్పులు రెండు నతిసులభముగ నొఁజొంటిం దాఁకి యా
ధనువు భగ్నంబాయెను. తోడనే సిద్ధార్థుని మోము జేవు
రింపఁ గ్రోధగాంభీర్యముల కాటపట్టయి, “బాలురు విలా
సార్థ ముపయోగించు నీ నిర్వీర్యపు బెండువిల్లా లభించినది!
శాక్యవ్రథువుల ప్రజ్ఞాగౌరవముల కుచితంబై న ధనువే లభింప
లేదా” యను వాక్యముల నుచ్చరించెను.

సభయందంతటను గుసగుసలు ప్రారంభమాయెను.
సందాదుల ముఖములు వివర్ణములై యసూయాద్వేషముల
వెలిగ్రొక్కుచుండెను. అంత వారందఱాలోచించి, యెన్ని యో
వర్ణములనుండి యాలయగుప్తమైయున్న ‘సింహహనుని’
మహత్తరదివ్యధనువును బెక్కురు వాహకులచేఁ దెప్పించిరి.
అంత సిద్ధార్థుఁ డా విల్లొకపరి యించుక పరీక్షించి తన సోద
రులఁ బ్రయోగప్రయత్నమునకుఁ బ్రోత్సహించెను. విల్లెత్త
లేనివాఁ డొకఁడు, కదల్పలేనివాఁ డొకఁడు, విల్ల తిప్రయాస
మునఁ గొంచెమెత్తియు నెక్కు పెట్టలేనివాఁ డొకఁడు నై
వారు వెలవెలబోయిరి. అంత సిద్ధార్థుఁ డోరగా వంగి
సునాయాసముగా నొంటిచేత నావిల్లెత్తి నారిసారింపిన
సా గూఢరవంబునకు భూనభంబు లదిరెను. శరము సంధించి
యేయ నది మసోవేగమున లక్ష్మ్యమును దాఁకి, వినిర్భిన్న
ఢోక్కా బహిర్గతమై, చూపానని చూరమున నదృశ్య
మౌయెను.

24
25
3
4
5
6

పలుకరింప, భావోద్వేగము నాగి, దివ్యమూర్తి నుపసంహరించి సహజసౌమ్యస్వరూపమున, మందస్మిత వదనారవిందుఁడై నిజదేవిని వీణ వాయింపఁగోరి యామె యశ్రువుల నరికట్టును. ఆ వీణారవంబున సామాన్యజనంబులు సంగీతమునే యాలకింతురుగాని సిద్ధార్థుఁడు సర్వసుపర్వ ప్రబోధమాలకించును.

“విహాయసమార్గమున నిరంతరమును తెఱచిలేక లోకసంచారము నొనరించు సమీరకంఠస్వరములము ; శాంతిగొఱకు ఘోషించినను మా ఘోషయే మాది కాని శాంతి దొరకదాయె, యథా వాయు స్తథా మర్త్యజీవితం. అంతయు నొక ఘోష ; ఒక విషాదనిశ్వాసము ; ఒక కల్లోలము : ఎక్కడనుండి రాక, ఎక్కడికిపోక. జననమరణంబుల మర్మంబేమి? అనిర్భాగకములైన జన్మపరంపరల వలన లభ్యంబగు నానందమేమి? ఈ యానందములో నీకుఁ గల సంతోషమేమి ? ఈ ప్రణయము నిత్యమై యానందస్థానమనుకొందము కాని జీవితవిధానము మాటుచుండు తీగలపైఁ బ్రవహించు వాయువుచేఁ గల్గు స్వరములవలె దాత్కాలికమే ! ఓ నూయాకుచూరా ! లోకసంచారులమైన మాకెక్కడి నిష్ఠేదానందము ! నకలప్రపంచము ముఖ సముద్రమున మునిగియున్నది ; కన్నీటికాలువలు కార్చుచున్నది. ఈ నిర్భరవిషాదములోనే, మీకు వికటాత్పహాసమగుచున్నది. పాపము ! పట్టికొని ప్రాశ్నలాడు నీ జీవితముతయు నట్టి మా య యని యెఱుంగరు కదా !

భూసభమ్ములఁ బరుగులెత్తు యురీమేఘంబుల నాగవచ్చునే !
 ప్రభూ ! జగద్రక్షకా ! భేదబాధలలో మునిగిపోయిన ప్రపం-
 చము నుద్ధరించి రక్షించు సమయ మాసన్నమైనది. ప్రబుద్ధుఁ
 డవు కమ్ము తండ్రి ! ప్రణయము నై హికసౌఖ్యలాలసులై న
 ప్రణయమూర్తులకై విసర్జించి దుఃఖార్తులకొఱకు రాజ్య
 రమను బరిత్యజించి ప్రపంచమునఁ బర్యటించుము ? లోక
 మును సమద్ధరింపుము ; చిత్తమానకు శాంతి గడించుము.
 ఇదే మా ఆశయము ; ఇదే మా ఆదేశము.”

ఏతద్వాయుగీత శ్రవణానంతరము సిద్ధార్థుఁ డొక
 నాటి సాయంకాలము యశోధరాసహితుఁడై పుష్పారామ
 మునఁ జలువతొలితిన్నెపై నాసీనుఁడై యుండగా నొక చెలి
 కత్తియ వీణ వాయించుచు రాజదండతుల వినోదార్థము
 సహజమంజుల స్వరముతో నొక కథ నాలపించెను. రాగ
 రసముతోఁబాటు కథామృతము సిద్ధార్థుని హృదయకుహర
 ముఁజొచ్చియానాటి వాయుగీతమును జ్ఞప్తికిఁదెచ్చెను. తన
 విహారవనముదాటి ప్రపంచము లేదనుకొనువానికి హృదయ
 మొకపరి యుంర్ఘామాదుతముచే గదల్చినట్లాయెను. సుఖ
 దుఃఖములచేతను, భేదమోదములచేతను నిండియున్న యా
 విశాలప్రపంచమున నొకపరి కుమ్మరి రావలెనని యభిలాష
 వొడమెను. దినపతి సూర్యభగవానుఁడు స్వర్ణ మార్గగామియై
 నిజప్రసాదోచిస్సులఁ బ్రాతస్సాయముల నెవరెవరికిఁ బ్రసా
 దించుచుండెనో వారందఱిపై నవ్యాజముగ సిద్ధార్థుని ప్రేమ
 ప్రసరించెను. ప్రణయరజ్జులచే బంధిభూతమైన నిజహృద

యమునఁ బ్రేయసీ ముఖచురబన వినోదమున తీఱని యా
వేదన యొకటి యుత్పన్నమాయెను. “అహా! మన హార
వనమున కావల నీ కంచుద్వారములు దాటిన నింతటి
బహుళప్రపంచమున్నదా! ఏమేమి! ఏమేమికలదో నాకుఁ
దెలియఁజేయరే” యని పరివృతభనాళినిగోరెను. గుసగుసలు
ప్రారంభమాయెను. ఎట్టకేల కెవరోయొకడు “కోట; కోట
దాటిన నగరు; తరువాత దేవళములు. పూలతోటలు,
వనములు; వనములు గడచిన విశాలసస్యభూములు, ఆపై
మైదానములు, దారుణారణ్యములు; క్రోసులపై క్రోసులు.
ఎంత ప్రయాణముచేసిన తరుగు నీ భూమి” యని వెనుక
నుండి చెప్పిరి. ‘చెన్నుడు నారథము సంసిద్ధముచేయుఁ
గాక’ యని సిద్ధార్థుఁ డాజ్ఞాపించెను.

సిద్ధార్థుడు విహారవనమును మఱునాడు దాట
నున్నాడని రాజునకు వార్తవెడలెను. రాజు చేయునదిలేక
సరేయనెనుగాని జంఘాలికుల రాబనిచి యిట్లు చాటఁ
బంచెను: “నేడు యువరాజు పట్టణపర్యటనార్థ మరుదెంచు
చున్నాడు. నగరంబంతయు ననేక విధముల నలంకరింపుడు.
బధిరపంగ్వంధులు, జరాజీర్ణదేహులు, దారిద్ర్యదుఃఖభాజ
నులు మార్గముననుండినఁ దొలగింపుడు. విచార విపాద
ములు ప్రకటింపక నిత్యకళ్యాణముపచ్చతోరణముగానాతని
నఖండసచ్చిదానంద స్వరూపమున నాహ్వానింపుడు.”

కపిలవస్తునగరమంతయు వసంతకాలశృంగారవనంబు
వలె నలంకరింపఁబడెను. శరచ్చంద్ర చంద్రికాధవళ

రోచిస్సులఁ బురడించు మందయానల మందస్మితవదనార
వింద ప్రపుల్లస్యందమరుద మధుర కాంతులు సకలప్రదేశం
బుల యువరాజు నాహ్వానించుచుండెను.

ఘనసార, పటీర, మరాళ, మల్లికాతుషారకాంతుల
నొప్పు నాలుగు హయంబులఁ బూన్చిన చిత్రమాలికాలం
కృత రథం బారోహించి చెన్నుడు సారథియై నడుప
సిద్ధార్థుఁ డూరేగ బయలుదేఱెను. అతఁ డెక్కడి కేగినను
గలకలలాడుచుండెను. సర్వమును వంతోషమయముగాఁ
గనుపించెను. “నారాకచేఁ బట్టణ మిట్టి యానందమయ
స్వరూపమనుకరించెనా, లేక ప్రపంచమంతయు ననవరతా
నందమగ్నమా?” యని మది నాలోచించుచు, జయజయ
ధ్వానములమధ్య ముందుకుసాగి చనెను. అంత కొంత దవ్వేగి
నంత నొక మూఁడుకాళ్ల మూడుసలి చేతికట్టి నూతగొని,
వయసుచే వణఁకులాడు దేహముతో, మాంసరహితానుల
నంటుకొనిపోయి మూడుతలువారిన చర్మముతో, వర్షభార
మున వంగిన నడుమతో, నత్తికేశసంజనిత బాష్పప్రవాహ
మున నెఱ్ఱవారిన కంటిగుంటలతో, బోసి నోటితో, జింకి
గుడ్డలతో, ‘బిచ్చము బాబయ్యా! ధర్మము బాబయ్యా!’
యనుచు సందడిసమయ, మిదే మంచినమయమని యువరాజు
చుట్టును చూగిన జనసమూహమును ద్రోసికొనివచ్చెను.
ఎవరోయొకరు వానిని వెనుకకు నెట్టజూచిరి. ప్రక్కలెగుర
వేయుచు, దగ్గుచు, ఆయాసపడుచు, “ధర్మము బాబయ్యా!
ధర్మము! ఈయడలఁచుకొన్నదేదో యీవేశనే ఇండి.

ముసలివాడను బాబయ్యా! చచ్చిపోవుచున్నాను. 'రేపో యెల్లుండు నాపని సరి' అని వేడుకొను నార్తనాదము సిద్ధాదుడాలకించి. వాని వారించువారిని వారించి. తన నాంధ్రుని జూచి "చెన్నా మానవమూర్తి దాల్చియు సంత దాండ్రు విచార భయకర స్వరూపము దాల్చిన యితఁడు నిజముగా మానవుడేనా? అప్పుడప్పు డిట్టివాడుకూడ మానవులలో జనింతురా? రేపో, యెల్లుండియో తాజరపోవునట! అనిన సర్థమేమి అస్థిసంజర మిట్లు పొడుచుకొనివచ్చుట సంతమాత్ర మాహాము లభింపలేదా? ఈ క్షుద్రజీవి కే విసత్తు సంభవించె"నని యాపేదనా సంకేతహృదయ మతో బ్రశ్నింపఁ జెన్నుఁ డిట్లుత్తరమిచ్చెను. "యవ రాజా! ఈతఁడొక వయోవృద్ధు. ఎనుబదివర్షములక్రిత మీతఁడు సకల సుందరాంగుడే. ఆ దినములలో నీతని నడుము వంగిపోలేదు; కనులు గుంటలు పడలేదు; చర్మము ముడుతలు పడలేదు; పండ్లుడిపోవలేదు. కాని నయస్సు దొంగవలె నీతని పటుత్వము వీల్చివైచినది; మనోబలమును మాటడంచినది; ధీశక్తి దీసివైచినది; ఈ దివ్యలోని తెల మాటిపోయినది; వత్తి నల్లగాఁ గాలిపోవుచున్నది; ఈ ప్రాణజ్యోతి యంత్యదశలో కాక వెలుగు వెలిగి యారిపోవ నొనర్చియుగా నున్నది. నయస్సన్న నిట్టిదే! రాకుమారా, దీనికే నీవేం త శోకింపవలె?" ఈ పలుకు లాలించిన తోడనే "చెన్నా! ఈయవస్థ అందఱకును సంభవించునా?" యని ప్రశ్నించెను. "ఎనుబదివర్షముల ప్రాయమువఱకును

జీవించిన నాకును, నాప్రేయసియైన యశోధరకును, మాచిన్ని కుమారునకునుగూడఁ బ్రాప్తించునా” యని శోకించెను. ‘ప్రభూ! ఔ’నని చెన్నుఁడు తరమియఁగ నె “నే ననుకొనిన విషయములఁ దిలకించితిని; ఇంక రథము మరల్చు. మింటికిఁ బోవుద” మని పల్కెను.

సిద్ధార్థు డంతఃపురము ప్రవేశించెనుగాని మనస్సు మనస్సులైదు. ఖన్ననదనుఁడై విచార హృదయముతో ఫలాహారము నిరాకరించుటయు, గన్నెత్తి యంతఃపురప్రవేశ తరుణీమణు లొనర్చు నాట్యమును దిలకింపమియు, బెడవులు విప్పి యొక్క పలుకైనఁ బలుకమియు, గనికెట్టి యశోధర నిజాధినాథుని పాదపద్మములఁ జింతాక్రాంతయై వ్రాలి, “నాథా నా యనురాగ కుసుమమునందలి యానందరసము, సౌఖ్య సారభము కృశించిపోయెనా!” యని కనుఁగొలుకుల బాష్పబిందు సందోహము చించులాడఁ బలుకరించెను. “ప్రణయసౌఖ్యమును దలంచుకొనిన నా హృదయము వ్యథ నొందుచున్నది. ఒకానొకనాటి కది యంతమగును గదా! అది యనిత్యమేకాని నిత్యమైనది కాదే! నీవును, నేనును గొంత కాలమునకు వృద్ధాప్యమును బొందమా! ప్రేమ యారి పోవదా! వికలాంగులమై ముసలితనమున నసహ్యస్వరూపములను దాల్చుమా! రాత్రింబవళ్ళు మన ప్రణయజీవితముల హృదయములో బంధించి యధరద్వార కవాటము బిగించి చుంబన ముద్రాంకితము చేసి భద్రపఱచి యవినాభావమున మన మింతదనుక మెలంగమా! కాల మిద్దఱమధ్యను బల్ల

వృత్తమున జొచ్చుకొని వచ్చును. కాళరాత్రియా గొజ్జంగి కాంతుల నేరికిం దెలియకుండ నపహరించి వాడఁజేయునట్లు నాయకావనోదేకమును, దాడుణ్యలావణ్యములును గాలగతిని సమసిపోవును. ఈ విషయ మెఱింగిన సమయమునుండి నా హృదయము భయ విహ్వలమై పోయెను. కాలాంతకుని చౌర్యమునుండి ప్రేమ తన మాధుర్యము నెట్లు రక్షించు కొని చిరంజీవిగా నొనర్చునా యను పరమరహస్యముపై నే మనస్సిప్పుడు మగ్నమైయున్నదని నిజసతికిఁ దెలియఁజేసెను. సిద్ధార్థున కారాత్రి నిద్రలేదు; దుఃఖభారమున మనస్సు క్రుంగిపోయెను.

అదేసమయమున మహారాజునకు దుఃఖస్వప్నములు కలిగెను. అతఁ డేడు దృశ్యములను గాంచెను. అవి యన్నియుఁ జెడుగు నాపాదించునవియే యని అతివిచార గ్రస్తుడై దర్బారులోని పండితుల రావించి యా కలల యర్థమడుగ నొకఁడును నిదమితమని చెప్పఁజాలకపోయెను. “నా కనర్థము రానున్నది. నా కొక్కరును సాయముచేయ సమర్థుఁడు లేఁ”డని వారిపై నాగ్రహముచెంది వారిని బంపి వేసెను. అట్టి సమయమున దౌవారికుఁ డొక మృగచర్మ ధారియైన ముదుసలి సన్యాసి నొకని రాజముందు దీసికొని వచ్చెను. రాజుతనికి సాష్టాంగ దండప్రణామంబుచరించి యభ్యుత్థాన మొనరింప నాతపస్వి యాతని నాశీర్వదించి “నీ కలల ప్రభావముఁ జెప్పెద, వాని నా కెఱుంగఁజెప్పు”మన రాజంతయు సవిస్తరముగా నెఱిగించెను. అంత నా సంయమి

వరుడానందముచే నుప్పొంగుచు “మహారాజా! ధన్యాత్ముడవు. నీ వంశమును, నీ ప్రపంచమును బరమపావన మొనరించు భాస్కరప్రభాతీత భాసమానమైన దివ్యతేజోమూర్తి నీ కుద్భవిం చెను. ఈయేడు స్వప్నములును జెడ్డ నాపాదించునని భయకంపితరుండవగుచుంటివా! ఇవి సప్తసంతోష సూచనలు. ఆనందమునకు సమయముకాని ఆవేదనకుఁగాదు. కాలము మ్రాల్చుచున్నది. అమోఘమైన పరిణామము రానున్నది. నాలుగు సుగుణములును నీ కుమారుని సందిగ్ధ సంశయములనుండి విముక్తునిజేసి యానందజ్యోత్స్నలో నవతరింపఁజేయును. దశవిధలక్షణములు నాతిని విజ్ఞానవంతునిజేసి యనద్భుతశక్తి సామర్థ్యములిచ్చి కోటదాటించి, ఏకము నక్షరము పరబ్రహ్మమునైన పరమసత్యము నెఱుంగఁజేయును. సువర్ణ కాంతిలంజిండు ధర్మచక్రముఁ ద్రిప్పించు, నవధర్మము విశ్వప్రపంచము నిండి భువినుండి దివిఁబ్రాకఁ బ్రబోధించు బుద్ధభగవానుడు ‘మహారాజా! సెల’ ” వని తిరోహితుఁడాయెను.

రాజాశ్చర్యమగ్నమానసుడై తన కుమారుని యైహిక సౌఖ్యానందలోలమానసుని జేయ నపూర్వ ప్రయత్నము చేయసాగెను. వనవిహారము కంచుద్వారముల మూయ ముడల యొసంగెను. కాని కర్మగతికివిరుద్ధముగఁ దలుపు లేవఁడు మూయింపగలఁడు!

యువరాజునకు కోటకాపలనున్న మానవుల జీవితము దర్శించు నభిలాష తిరిగి జనించెను. మానవసౌఖ్య పాహిసీ

తిరింగములు కాలపైకతమున నాగిపోకుండిన నెంత యవ్య
యానందమో కదా! “జనకా! మన పట్టణ మున్నది
యున్నట్లు చూడ వాంఛగల దనుజ్ఞ నీయవలసిన”దని వేడు
కొనెను. అందులకు రా జంగీకరించెను. మఱునాడు
మధ్నాహ్న సమయమున కంచుద్వారములు తెఱువబడ
గోటనుండి యొక సామాన్య శకిటమున నొక వర్తకుడును,
వాని లేఖకుడును బయలుపెరిరి. రాజముక్తకకుఁ దలపు
దెఱచిన యా గ్వారపాలకులపైల మా కైతవనర్తకుడు
తమ యువరాజైన సిద్ధార్థుడే యని యెఱుంగరైరి. అట్టి
సామాన్య స్వరూపమలతోఁ బ్రజలలోఁగఁగి వారి కెఱుంగ
రాకుండఁ బట్టణ పర్యటనము గావించుచుండ వారు చూడని
దృశ్యమే లేదు. వారిట్లు పేట లతిగమించి చనుచు మార్గ
మధ్యమున “పుణ్యత్ము లెవరైన నాకు సాయపడుడు;
నన్ను లేవనెత్తుడు; లేకున్న నేనెట్లు చేరుకొనకుండినే మర
ణింతును, తిండ్రులారా”యను నార్తనాగ మొండు కర్ణ
పుటంబులబడ నటుతిరిగిచూచిరి. అచ్చట నొక రోగార్తుడు
సరిములు కొంకరపోవుచుండ, స్వేదబిందువులు ఫాలభాగము
నుండి జాలులు ప్రవహించుచుండ, సంధిపాతకముచే నోరు
వంకరపోవఁ గన్నులు లోని యనిర్వచనీయ దురంత దుఃఖ
సంకటము వెదజల్లుచుండ, దరినన్న పచ్చగడ్డి మొలకల
గుప్పటితోఁ బట్టి లేవబోయి లేవలేక తిరుగబడి ‘చచ్చిపోయి
తిని నాయలారా’ యని యిట్లు మొఱ్ఱు లిడుచు వారికి దృగ్గో
చరుడాయెను. ఆ దృశ్యము నుజూచిలో నుండిపై బడవచ్చు

ననర్గళప్రేమ ప్రవాహము ముందుకు గెంటి సిద్ధార్థుఁ డా రోగిచెంతకుఁ దటాలునఁ బరుగువారి పడిపోకుండఁ బట్టి యెత్తెను. చెంతనున్న చెన్ననిజూచి “చెన్నా, ఈతఁ డెందుల కిట్లుండె” నని కతూహలంబునఁబ్రశ్నించెను “ఈతని కేదియో, రుగ్మత సంభవించియుండనోపు రోగార్తుఁ డిట్టి వికారమునే పొంది యంగపటుత్వము భంగమొంద చివరకు మరణించు” ననిచెన్నుఁడుత్తరమియ “ననిట్టిరోగములింకను గలవా! నాకును నొకప్పు డిట్టియనస్థ రావచ్చునా” యని యువరాజు పునఃప్రశ్నంబు గావించెను. “ఇది యొకటియా! అసంఖ్యాకములైన రుగ్మతలు గల విట్టివి. అవి యేరికైన నెప్పుడైనను రావచ్చును. అంతియేకాదు; వెనుకటినుండి పచ్చికాటువేసి చంపు కాళవ్యాళమువోలె. పొదలొబొంచి యుండి పైబడు చిరుతపులిలాగున, పిడుగువలె నకస్మాత్తుగాఁ బ్రాణి నావేశించి నశింపజేయును. ఎవ్వఁడును ‘నే నీ కేయి హాయిగా నిద్రపోదును; ఎల్లి వేకువ నిట్లే హాయిగా మేల్కొలుపు’నని చెప్పగలవాఁడులేడు; ఇంత వింతలు బాధల నొకవేళ నహించి బ్రతికినఁ జివర కా ముసలి తనము తప్పదు; ఆ వృద్ధాప్యమునకును మరణమే యవధి” యని చెన్నసారథి విన్నవింప సిద్ధార్థుఁ డాశ్చర్యభేద కరుణోద్విగ్నమానసుఁడై యొకపరి వంచినతల యెత్తఁగనే కనుల ముందొక దృశ్య మగుపించెను. ఎదుటఁ గొంతదూరమునఁ గొంతమంది మనుష్యులు గుమికూడి నదీతీరప్రాంతమునకు సాగిపోవుచుండిరి. వారి ముందొక మానవశరీరము వెరుగు

శక్త్యుల మంచముపైఁ బవళించియుండె. నలుగురును నాలుగు మూలల దానినిబట్టి మోసికొనిపోవుచుండిరి. అంతకుముందొక యువకుఁ డశ్రుపూరితనయనములతో నొక చట్టిలో నగ్ని హోత్రము గొనిపోవుచుండెను. బంధువులందఱు నాక్రందించుచుండిరి. వాహకలు రామనామమే సత్య మను వేదాంతవాక్యము నుచ్చరించుచుండిరి. అంతఁ గొంతసేపటికి వారా నదీతీరముఁజేరి, కట్టియున్న త్రాళ్లను విప్పి కొయ్య పాటి పాలిపోయిన యాశరీరము నొకకట్టల చితిపైఁబెట్టి నిప్పంటించిరి. అచిరకాలములో నాశరీర మాయగ్ని కాహుతియై భస్మమాయెను. ఈ దృశ్యమంతయుఁజూచుచుండిన యవరాజు చెన్నుంజూచి 'యిదియేనా ప్రతిజీవి యొక్కయు చరమావస్థ?' యని ప్రశ్నించెను. ఔసని చెన్నుఁడు సమాధానమిచ్చెను.

సిద్ధార్థుని నయనపద్మములు దుఃఖాశ్రువులతో నిండి పోయెను ; ఊతిపై నక్షీణదాక్షిణ్య రోచిస్సు లానయనముల నుండి వెలువడుచుండెను. ఒకపరి ఆకసమువంకను, నొకపరి భూమివంకను, మరల నింగిని నాతని దృష్టి ప్రసరించెను. "ఓ దురంతదుఃఖార ప్రపంచమా! మరణశోక వాగురా బంధిత మానవజీవితమా! నీ బాధ యనంతము ; నీ యానంద మశాశ్వతము ; నీ జీవితము మాయ. సౌఖ్యముల పరిధి సంతాపమే. యావనమంతయు వృద్ధతనందవలసినదే. ప్రేమప్రళయములోను, జీవిత మస్తవ్యమరణములోనను లయించవలసినదే. మరణానంతర మీ జీవుఁ డింకొక స్వరూ

పముదాల్చి మరల నీ మాయాప్రపంచమున జనింపవలసినదే? నేటికి నాకంటిని గప్పియున్న పొర విడిపోయినది. నా తోడివాని, నన్నును దుఃఖవిముక్తులజేసెద. చాలు నీ చూడనది, చెన్నా! ఇంటికి తిరుగు"మని అతడువలెకెను.

నాటిరాత్రి సిద్ధార్థుడు నిజహంసతూలీకాతల్పమున బసవించియుండెను. హృదయభారముచే గనులు మూత వడలేదు. యశోధరాదేవి చెంతి నాసీనయై, మనోహరు మనో భారము నిగ్గిప పోయి చేతబట్టి మనోహరముగా మంజుల గాత్రము వేళవించి వాయించుచుండెను. కొంతసేపటికి కామయావీణపై దన నునుజెక్కి, నానించి యల్ల కనుదమ్ముల మొగిచ్చెను ఇంతలో నామె మూడు స్వప్నములఁగాంచి, త్రుళ్లిపడితేచి, నాథుండేగి "ప్రాణేశ్వరా! యీ దృశ్యత్రయంబు నా కమితభయంబును గొలుపుచున్నది. ఒక నిష్కళంక స్వేతి, వృషభరాజము నివ్వకాంతుల వెదజల్లు మణిరాజ మొండు కంఠమున విరాజిల్లుచుండఁ బట్టణవీధులన్నియు బర్బడించి, మెల్లమెల్లగా, బుర ద్వారము చేరెను. ఎదఱో దానినాప యెఱ్ఱించినను సాఫల్యము లేకపోయెను. "ఆ వృషభరాజము నాగకున్న పురి సాభాగ్యము జాఱిపోవు"మని యశరీరహిణి నివ్వవాక్కులు కర్ణ పుటముల సోకుచుండ నే విని యూరకుండ లేకవరుగు వారి నా బాహులతల దాని మృదులకంఠమునకు బెనవేసి వేదసారోదనమున వేడుకొంటిని, కాని లాభములేకపోయెను. నన్నుగాదని త్రోసిపుచ్చి యది దాటిపోయెను. ఇంతలో

నలుగురు దివ్యమూర్తులు సకల దివ్యగుణంబులతోడ నివి నుండ భువి కవతరించి నగరప్రవేశమొనరించి ధ్వజముపై నున్న యింద్రపతాక మూడఁబెఱికి సువర్ణకాంతుల వెదఁ జల్లు పద్మాంకితకేతన మట స్థాపించిరి. ఆ సమయమున నర్హకాంతులు ప్రసరించి బాలభాస్కరోదయమును సూచించెను. ప్రజాహృదయ మానందముచే వికసించెను. కాని,— కాని యాసమయమునకే రోదోతరాళము నిండ కంపిత కంఠముతో “నిర్ద్వైతసమయమాసన్నమైనది ! సమయము వచ్చిన”దను హెచ్చరింపు వినఁబడెను. మూడవ దృశ్య మేమి వచింపుదును నాథా! నీకొఱకు నేనాత్రముతోఁ దల్పమునఁ దిలకింప నే నీపదధ్యానమున నిరంతరానందమున నే నోలలాడుదునో, ఆ నీ దివ్యమూర్తి. నాబహిఃప్రాణము, నా నాథుఁడు, నాభర్త, నాప్రభు వందుఁ గాన్పింపఁడు. నాకు నోరెండిపోవుచున్నది. కాళ్లు తడఁబడుచున్నవి. నా హృదయము తల్లడిల్లుచున్న”దని తడఁబడు జిలిబిలి. పలుకు లతోఁ బలుక నాలకించి చిఱునవ్వు మోమునఁ జిందులాడ సిద్ధార్థుఁడు తన మృదుహస్తములతో యశోధరముంగురుల నిమురుచు గామె ననునయించెను. ఆమె ప్రక్కపైఁబడుండి కనులుమూసెను. సభోభాగమునఁ జంద్రుఁ డమృతకిరణ ముల వెదఁజల్లుచుండెను. సిద్ధార్థుఁ డకస్మాత్తుగా లేచి నిలఁ బడెను. అతని కా యమృతకాంతులలోనుండి యమరసందే శము వినిపించినట్లాయెను. “ఈ రాత్రియే మంచిది. ప్రఖ్యాత పథ మాసిందెదవా? సత్పథ మర్థించెదవా? రాజరాజువై

మహేశ్వర్య మనుభవింప నిచ్చింతువా? లేక సర్వసంగపరి
త్యాగమొనరించి రాజ్యమును, గృహమును విడిచి సన్యా
సివై యొంటిగా సమస్తవిశ్వము నుద్ధరింప బయలుదేఱె
దవా? ఎంచుకొను” మను ప్రబోధమును. దానివెంటబడి నా
సమీరగానమును నతని హృదయము నింపివేసెను. తన
శయ్యపైఁ బరుండిన యమాయకురాలు—మోహనాంగి—
యశోధర నొకమారు తిలకించెను. ఆ చెంతనే పసిడి
యుయ్యలలోఁ బరుండిన తమ ప్రణయఫలమును, బుత్రతన్మ
మును దిలకించెను. చంచలహృదయమును జిక్కిబట్టెను.
భార్యాసహితతల్పమునకు ముమ్మారు ప్రదక్షిణ నమస్కార
ములు గావించెను. మోహలతాబంధము లతిప్రయాసమున
నడలించుకొనెను. మఱుతఁడమున నాతఁ డంతఃపురమును
బాసి కోటగుమ్మము చేరెను. అడుగుల చప్పుడు శాకుండ
దేవతలు దివినుండి పుష్పవర్షముకురిసి మార్గమును మృదుల
లతాంతతాంతముగాఁ జేసిరి. ద్వారకవాటములు తమంతఁ
దాము తెఱువఁబడి మహాత్మునకు మార్గముఁ జూపెను.

సిద్ధార్థుఁడు కామాయవస్త్రములు ధరించి ముక్త
సంగుఁడై పరివ్రాజకుఁడై విశ్వమందెచ్చటనైన నాసత్యము,
ఆ యక్షరానందము లభించునాయని సృష్టితత్వమెఱుంగఁ
బాదచారియై, పల్లెలు పట్టణములు, పురము లరణ్యములు,
కొండలు గోపురములు పర్యటించి బింబిసారరాజ్యముచేరెను.
మధ్యేమార్గమున నొకస్త్రీ యొక చంటికుఱవానిని నిజవక్షః
స్థలమునకు హత్తిలచి దుఃఖార్యయై యశ్రుకణములు ముఖ

పదమ్మును మలీమన మొనరించి చనుగట్టుపయింబడ కోదిం
 శాచుఁ గుమారమహర్షి పాదపద్మములకుఁ బ్రణమిల్లి “తండ్రీ!
 చుయ్యేకైక కుమారుడు, ఈ చిన్నిపాపడు మరణించెను.
 నీవీ, విడిచి నే బ్రతుకలేను. దయామయా! నా ముద్దుల
 మూటను బునర్జీతునిఁ జేసి నా కొసంగవే! నీకుఁ జేయరాని
 కృత్యమేలే” డని మెట్టపెట్టకొన నాదయాసమద్రుఁ డామె
 నోదార్చి “సోదరి! తప్పక యిట్లే కాని, ఔషధమలోని కొక
 వస్తు వవశ్యము కావలయును. నీవుపోయి యెవరియింటినుండి
 యైన నొక నల్లటియాజగింజ తేవలయును. కాని యా
 యింట నెనరును మరణించియుండఁగూడదు సుమా! త్వరి
 తముగా వెడలిర” మ్మని యామెను బంపించెను. మఱియొక
 నాఁడారి నే యనేకులు గొల్లవాఁడ్రు మేకలను, గొఱ్రెలను
 మందలుగాఁ దోలుకొనిపోవుచుండిరి. అందొక గొఱ్రెపిల్ల
 యాక్రందించుచుండెను. ఆ గోదనధ్వని తన హృదయ
 కుహరము చించివేయ, సావేదన భరింపఁజాలక యతఁ డా
 మందలఁజేరి యందుఁ గాలికిదెబ్బతిగిలి నడువలేక రక్తస్రావ
 మున బాధపడు గొఱ్రెపిల్ల నెత్తుకొని యొడలునిమిరి దెబ్బపె
 నూడుచు నల్లని దాని నల్ల నడనయఱునవైచుకొని “యెక్క
 డికి మందలు పోవలయు” నని ప్రశ్నించెను. “బింబినాడని
 యజ్ఞశాల” కని వాడుతరమిచ్చిరి. “నేనును మీతోడవచ్చె
 ద” నని యట్లేగొఱ్రెపిల్ల నెత్తుకొని వారివెంటఁబయనమాయెను.
 ఆసమయమున నావగింజకై యరిగిన యామె యెదురాయెను.
 మహానుభావుఁ డామె నెట్లు మఱిచిపోవును? ప్రపంచమున

కంతకును నామెవలన నుత్కృష్టప్రబోధ మందజేయ నిశ్చయించియుండ నామె నెట్లు మఱచిపోవును? సిద్ధార్థుడామెను “సోదరీ. తెచ్చితివా” యని ప్రశ్నించెను. “లేకు తండ్రి! మీరు నెలవిచ్చినది యలభ్యము; శశవిషాణము.” అని బదులుచెప్పినంతనే “యేల” యని మరల బ్రశ్నించెను. అందుల కామె “నాయనా. నే నెవరి గుమ్మమెక్కి యర్థించినను ఏదోయొక మరణార్తియే తెలియజేసిరి. ఈ విశాలప్రపంచమున జీవించియున్నవారికన్న మరణించిన వారే యెక్కువగా గనుపించిరి. నేనేమియుఁ జేయంజాలక సమస్తపుత్రాశలను విసర్జించి నవ్వురాజిల్లని యా ముద్దుమొగమును, జన్నగుడువని యా చిన్ని బాలుని నానదీతీరమున నా తరుచ్ఛాయ డించి, నీ పాదము లాశ్రయించి చిత్తశాంతి వడయుటకై వచ్చితిని దండ్రీ” యని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. అంత నాతఁ డామెంజూచి, “సోదరీ! నీవితరులకు లభ్యముగాని ఓవ్యాపదమును గనుగొంటివి. అదృష్టవంతురాలవు. ఈ దుఃఖమును నీతో సర్వప్రపంచము పంచుకొనుచున్నది. మన మధురప్రేమను విషాదనహ్నిగా మార్చివైచు దుష్టశాపమగు జననమరణ రహస్యమెఱిగి నీ కన్నీటిబిందువుల నార్చుగలిగిన నే నెంత ధన్యుడనో కదా! నీ మృతతనయునకు ఖననసంస్కారము గావింపు” మని యామెను పుత్రైంచి, తా నాగొల్లల వెంబడిఁ జనెను.

ఆ రాచతపసి గొల్లవాండ్రతో నటఁ జేయనప్పటికి బిందుసారుని దర్బారుహాలలో నొకమేఁక యజ్ఞపశువుగా

నలంకరింపఁబడి ఘృతసమిత్ప్రజ్వలిత హోమము ముందుంచఁ
బడెను. ఒక బ్రాహ్మణ భృగు వద్దాని నొక దానణాసిచే
బలిచేయ సిద్ధంబుగా నుండెను. ఒకక్షణ మాలస్యమైన నా
యమాయకపు నోరులేని జీవి ప్రాణము లెగిరిపోవును. సిద్ధా
ర్థుడు దూరమునుండియే పరుగువారి “చంపవద్దు, చంపవద్దు
రాజా”యనుచు నాకత్తివేటు వారించెను. అందఱును
సబ్బులైపోయిరి. ఆతఁ డామేకను గట్లువిప్పి విడిచివైచెను.
“రాజా! ప్రాణముదీయ సందఱును శక్తులే. మనలో నొకఁ
డైనను ఒక్కమృతక శేబరమునకుఁ బ్రాణముపోయఁగలఁడా?
ఇందులో నెవరికి వారి ప్రాణము తీపికాదో వచింపుము.
దయ యనునది యెంత యమృతతుల్యమైన యమూల్య
వస్తువు! దయారహితహృదయము కఠినకర్మశశిలాసమా
నమేకదా! త్రాగుటకు మధురక్షీరములను, గట్టుకొనుట
కున్నిని నిచ్చు నీ యమాయకపుజీవుల మోసముజేసి, వాని
విశ్వాసమును వమ్ముచేసి యిట్లు హింసింపఁదగునా! నోరు
లేని యీ జంతువుల రక్తముచే నభిషేకించిన నేదైవము
మిమ్ముల మెచ్చి కోర్కెల్లేడ్చునో చెప్పఁడు!” అని వచించు
నా వర్చస్విమాటల కచ్చటివారందఱును ముగ్ధులైరి. రా
జతని సమీపించి చేతులు జోడించుకొని, “మహాత్మా!
నిజము. నేటిదనుక యజ్ఞ బలియని, యాహారమనినిర్దయతో
జీవహింస యపారముగా జరుగుచున్నది. అవిద్య తొలఁగి
సర్వజీవులయందలి ప్రాణమొక్కటే యను విజ్ఞాన మలవడి
నది నేటికి మీ దయవలస. దయారహితహృదయములకు

మా కెట్లు మీదయ లభింపఁగలదు? నేటినుండియు నీ రాజ్యమున నేమిష చేతను రక్తబిందువొకటియుఁ జిందఁబడ''దని ప్రదక్షిణపూర్వకముగా వచించెను.

సిద్ధాధుని హృదయమునకు శాంతి చేకూరలేదు. అంతయు నయోమయముగా నుండెను. ఆత్మశోధనదీక్ష, వహించిననేకాని పరమరహస్య మెఱుంగరాదని నిశ్చయించుకొనెను. ఇంకఁ దిరుగుట చాలునని గయాసమీపమున నొక యశ్వత్థవృక్షచ్ఛాయఁ బద్మాసనాసీనుడై స్థితప్రజ్ఞుడై తపస్సనూధిజొచ్చెను. ముప్పదిదినము లుపవాస మొనరించి కావించిన యాతపమ్మునకు ఫలముగా నాతనిలో నొక దివ్యజ్ఞానక్షోటి ప్రకాశించెను. సర్వమును ద్యోతకమాయెను. లోకోద్ధరణార్థమై ప్రబుద్ధుడైన బుద్ధభగవానుడు సమాధి చాలించి లేచెను.

శ్రీ బుద్ధభగవానుడు ప్రప్రథమమున వారణాసీ తేత్రసమీపమున వెలయు సారనాథమునందుపస్యసించి, ప్రబోధపారంభమున కుపక్రమించెను. అటనుండు పల్లెలు, పట్టణంబులు పర్యటించి పర్యటించి యాయాస్థలముల ధర్మబీజములఁ జల్లుచు. పండితపామరులు, బ్రాహ్మణనిషాదులు, ధరాఖండలశిబికావహులు, రణధూర్వహభీరువులు—ఎల్లరుఁ గూడిమాడి, కేల్పండలుపట్టి పోదగివ మార్గము నుపదేశించుచుఁ, దామెట్టిన పల్లిపత్తనములు తీర్థములై వెలయు, భవతాపనివారకబోధామృతమును గురియ్యుచు, గపిలవస్తుపురమును భేరెను. పూర్వము చెన్నసారథ్యమునఁ గనత్కనక

మణిమయరథమ్మున సరిగచేలలు ధరించిఊరుపుగొండపై నున్న సరోజబాంధవుని యొప్పునఁ దిరిగిన యాపురమ్ముననే మేనఁగావి చీరయుఁ, జేతఁ గక్షపాలయు ధరించి పాదచరత్వమునఁ జనుదెంచు నా చక్కనయ్య నెమ్మొగముఁ గాంచు పుణ్య మిన్నిదినమ్ములకు లభించెను గదా యని పౌరజన మమందానందమున నా మహాత్మునిఁ జేరనరిగెను. వెల్లివిరిసిన నదివోలెఁ బురమంతయు విరిసె. గౌతముని రాక విని, రాచవారెల్లఁదీర్థమున కేగుపగిది నేతెంచిరి. గౌతమ గమన సమయమునుండి నేటివఱకు నిరవధిక శోకమునఁ 'దనయా! తనయా!' యని వాపోవుచున్న వృద్ధభూపతి తడియాటి ననోటితోడను, దడియాటని కంటితోడను నా బాలతాప సిని జేరవచ్చెను. కజ్జల కాంతిహీనములైన సయనంబుల బాష్పాంబుకణంబు లురుల, విగతసంస్కారమున జడలుగట్టిన కురులతో, వసివాళ్లు వాడి కంపించు మైత్రీవతో యశోధర యంతఃపురము వీడివచ్చి, యొకచేతఁ గొడుకు కూకటిఁ బుడికికొనుచు, శూన్యావలోకనముల నిజమనఃకాంతునిఁ గాంచుచు, రూపము వహించిన శోకమన దౌల నిలిచెను. అంత వారినందఱిని గరుణారసతరంగిత హృదయమున, మమతాభ్రమ లెఱుఁగని శాంతమహోదారకటాక్షమునఁ బరీక్షించును నిట్లనియెను : 'సతీసుతవ్యామోహమునఁ జిక్కి, జనుర్జ్వులిన పీడితులై దుస్తరశోక వార్ధిఁబడి స్రుక్కునారత్నప్రాణులైన యోజీవసంతతులారా! క్షణభంగురములైన జీవన్మతమును నమ్మి, మాయామేయ జగంబే సత్యమని

సంభావించి మతిభ్రమకు లోనై యెందుల కిట్లు సంచరించె
 భయ! మీ రీ భవబంధకారణముగాని, తన్మోక్షవిధానము
 గాని తెలియదుగా! హింసారతిమాని పాపములై సంచరిం
 చుట సరికాదు. లోకకళ్యాణప్రదమైన యహింసావ్రతముఁ
 గైకొని, కామదురాసదమైన బ్రహ్మచర్యదీక్ష తాల్చి,
 శాంతిదాంతినిధానములకు సిద్ధాంజనంబైన సమత్వబుద్ధి
 వహించి, జన్మవిముక్తిమార్గమైన ననధర్మపథహ్మనుగమింపుఁ”
 డని ప్రబోధి. ప వృద్ధనరనాథుఁ డంజలిపట్టి “కరుణాసాగరా!
 కేవలావవగ్ధప్రాప్తి సాధాయినని నిన్నెఱుంగఁజాలితి. గురు
 వరా! యీ దీనునకు ధర్మదీక్షయొసూగు” మనెను. నిర్వి
 కారమానస యశోధర పతిపదాబ్జముల వ్రాలెను. బుద్ధ
 డైవమే శృణుము; స్రవస్తతరంబైన తదీయధర్మమే మాకు
 శరణమని జనసంఘములు సాగిలంబడిరి

పరమపతివ్రతలైన పౌరగృహిణీమతల్లులు నిత్యం
 బును సమయము దప్పక సాదరభిక్ష నొసఁగ, కపిలవాస్తు
 పురీపరిసరవృక్షవాటి నిజశిష్యగణమ్మతో భగవంతుఁడు
 కొంతకాలము వసించెను.

అంత నొకనాడు బుద్ధభగవానుఁడు రాజగృహ
 ద్వారము జేరి ‘మమభిక్షౌదేహి’ యని తలుపుతట్టెను. నల
 పుల కల్పవల్లికి దోహదక్రియల సల్పుచున్న నాయెల
 శ్రామ్యపు రాజదంపతుల కర్ణపుటంబుల బుద్ధయోగీంద్రు
 పిలుపు చొరరాదాయెను శాశ్వత్తుము నన్యగేహములందు
 వలె నట నొక క్షణకాలము నిలిచి యస్తి నాస్తి యను

పలుకు వివరములు దిరోహితుండాయెను. మునినివర్తనము గాంచిన యొక చేషియ నందుని చేతకుఁ జని విన్నవించెను. రాసుతుఁడు నిర్వృణసేరయి. తన ప్రాణకాంతముఖమును గనుఁగొనుచు, “దేవీ! అన్న మహామహిముఁడు, జగత్సృజ్యుఁడు. గురుఁడు దైవము; భిక్షవేడి, మరలిపోయెనట! ఎంత యభాగ్యశాలినోకదా! ఎంత ప్రమాదము పుట్టెను? నీ ననుమతించిన బోయి. భగవానుని పాదములపైఁ బడి మగుడఁగొనివత్తు”నని యంజలిపట్టి యనుజ్ఞ వేడి, చయ్యన మునివెంటఁజేరంజని, నడుముకట్టుకొని విసమ్రుద్ధై మహాత్ముని పదసరోజముల సాగిలఁబడెను. “కరుణామయా! నా వలని యపరాధము పైఁగించి, మరలి చనుదెంచి, మఱుదలి చేతిభిక్ష గ్రహియింపవే”యని వేడుకొనెను. గౌతమ బుద్ధుఁడంత నాటికింక భిక్షాశన మొల్లమి హస్త సంజ్ఞామాత్రమునఁ దెల్పి, చిన్నపుచ్చుకొని ‘పోయివచ్చెద’నని వెనుక చక్కికి జాటుచున్న నందుని నిలునిలుమను చూపుచే నాఁపి, పరివ్రాజకదీక్షకుఁ దొలిశుభంబునాఁ బరఁగుచేతి భిక్షాపాత్రము నారాజకుమారుని పాణితలమ్మునఁ బెట్టెను. నందుఁడును మానియై బుద్ధదేవునివెంటఁ జనియెను. ప్రేయసీ ముఖవీక్షణకౌతూహలము చిత్తమును వెనుకకులాగ, గౌతమర్షి యాజ్ఞాభయము నందపాదములను ముందుకు సాగించుచుండెను. కంఠాడఁగదరుణీవ్యామోహమోహపాశబద్ధుండై, ప్రాపంచికసౌఖ్యము లసత్యంబని యర్థించి విషయలంపటుండై మెలంగు వయస్సి. అదియే సాధారణ మానవతత్త్వము.

నందుని మన స్సీనిషయలాంపట్య వైముఖ్యముఁబొందిన మానవజాతియే సముద్ధరింపఁబడునని, మధ్యేమార్గమున భగవానుఁ డా నందుం గనుఁగొని “కుమారా ! నీ వాసనాపరంపరలు మాసి, విషయోపరాగ దివ్యవిజ్ఞానకళిక సిద్ధింపుఁ గాక. నీకు భద్రమగుఁగాక” యని దీవించి, “నాయనా ! నీకు పరమరహస్య మెఱింగించెద వినుము. పుట్టినదాది మృత్యువు ప్రాణిని వెంటాడును. మరణముఁ దప్పించుకొన జహ్మకై న సశక్యంబన్న మనమాట నుడువనేల ? తల్లి యొడిలోని బిడ్డను దస్కరించును. బిగువుఁ శాఁగిలి తెగఁ ద్రెంచి ప్రియులఁబాపు మృత్యువునంతటి నిర్దయురాలు మఱి లేదు. జరాదుజలు మృత్యుదేవతా నేత్రద్వయము ; పరువము బుద్బుదప్రాయము ; ముసలితనము పైఁబడిన తన దేహమే తనకు రోత గలిగించును ; ప్రేయసియే పెను భూతమగును. ఈనాటి ప్రణయప్రబంధములు నాఁటిదనుక నిలిచియుండునవి కావు. కావున, దుఃఖహేతువైన కాలము పై కొనిరాకముందే మేలుకొనవలెను.....ప్రేమరసైక జీవనులైన యీ భిక్షువుల వీక్షింపుము ; మమకార వర్జితులై, నిర్జితకాములై, అంతశ్శత్రుల నాఁగి, యక్రూరత్వము నాపాదించి, ధర్మదేవతపాదముల చెంత శాంత మూర్తు లెట్లంజలి ఘటించి భక్తికైంకర్యముల నలుపుచుండిరో కనుఁగొనుము. లోకమం దెట్ల విలోకించినను, క్రూరత్వమును, హింసయునే కనుపించుచున్నవి. అఁకలి బాధచే వ్యాఘ్రనిజాపత్యమునే భక్షించునుగాని, పూవపులు

పరసంతానమును భక్షించుచున్నారు. ఈ పరహింసారత మైన జగము ననుకంపాదృష్టి నీవంటి రాక్షసుడు లుద్ధరింప వలయుఁగాని యుపేక్షాభావంబున సూరకుండుట భావ్యము గాదు. జానెడుపొట్టకొఱకు స్వప్తికంతటికిని దుఃఖిమాపా దించు దురితమానవులకన్నఁ గానల గుప్పెడు కసవు మేసి, గ్రుక్కెడు నీరుగ్రోలి క్రున్నరు జంతుజాలములే మిన్నగదా! అహింసాసత్యములను నేత్రద్వయము నష్ట మయి ధర్మదేవత నేఁ డెట్లుంధత్వమున నార్తిఁగుండు చున్నదో చూడుము. * * * పొట్ట కింత గంజియైన లభింపక నకనకలాడు నిరుపేద యాకలిబాధ నిన్నంట లేదా! రోగార్తుడై, మందుమాకులు లేక దురపిల్లు దిక్కు మాలిన యనదమ్మాల్లు నీకు వినుపించుటలేదా! రోగజరా మరణము లీ విశ్వమంతటి నొక శోకభీకరమహంబుధిగా మార్చివేసినవి. చూడుమోయీ! యీవిశ్వదైన్యము. కంట నీరు పెట్టుటకు వేయికన్నులైనఁజాలవు. ఆపన్నుల నుద్ధరింప లేమ్ము! నాయనా! లె”మ్మని యుపదేశించి, ప్రణయమే నిష్ఠేదానందము, బ్రహ్మమని చింతించు నందుని తలంపులు గ్రహించి వాని కా సమీపతరుశాఖావాసిత కపిమిథునముం జూపి, “వాని సౌఖ్యమున కేమని పేరుపెట్టెదవో చెప్పుము; నీ లతాంగి నీకు వరాలమాటయైనట్లొకపిచాన యాకపికి నందాలకుప్పయే. ఆ మిథునలీలకును, మర్త్యమనోజకేళికిని రవంతయు భేదములేదు. ఈసౌందర్యంబంతయు నాశనం బై చనుఁగాని శాశ్వతంబుగాదు. సత్యమైన సౌందర్యము

నెఱుంగుము తండ్రీ! విషయాదివికారవిరహితమైన యచ్చపుఁ
 బ్రేమము నర్హిపుము. మమకారము విడగాడి, కొడుకులు
 లేనివారికిఁ గూరిమిబిడ్డఁడవు, మాతృహీనులైన పసిపాప
 లకుఁ దల్లివియు నై సంరక్షణసేయుము. దిక్కుమాలినవారికి
 దిక్కై, ఆర్తుల కాదరువై పోషణసేయుము. బాధజాతి
 కిదియే పరమార్థము ; మాననసేవయే భగవత్సేవ^యయి
 నవధర్మమార్గముపదేశింప, నందహృదయము గౌరిమధర్మ
 బోధనలతో నిండి వెల్లివిరిసెను.

నానాటికి బాధవిజ్ఞానము ప్రపంచమంతయుఁ
 బ్రాకెను ; క్రమక్రమముగా భిక్షువులును వృద్ధిపొంది నవ
 ధర్మదీధితు లాశాంతపర్యంత మీ విశ్వమందంతటను వెదఁ
 జల్లిరి ; విషయలోలత పిచ్చుంబించి హింసారతిచే విధ్వస్తము
 గావింపఁబడిన మానవప్రపంచమునఁ దిరిగి ప్రేమబీజములు
 నాటఁబడెను. బుద్ధభగవానుని యవతారకారణము కార్య
 సిద్ధిని బొందెను. అంతనొక శుభదినమున నా మహాత్ముడు
 నిర్వికల్పసమాధిగతుఁడై యవతారముఁ జాలించెను.

ఓం కాంతి క్షాంతి క్షాంతిః

